

**“Halaamisesta tulee olo et välittää toisesta ja toinen
välittää susta”**

1.-6. luokkien oppilaiden kokemuksia opettajan kosketuksesta

Adele Pentti
Katriina Schrey
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Opettajankoulutuslaitos
Turun yliopisto
Rauman kampus
Toukokuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Opettajankoulutuslaitos, Rauman kampus

PENTTI, ADELE & SCHREY, KATARIINA:

“Halaamisesta tulee olo et välittää toisesta ja toinen välittää susta”
1.-6. luokan oppilaiden kokemuksia opettajan kosketuksesta

Pro gradu -tutkielma, 74s., 3 liites.

Kasvatustiede

Toukokuu 2020

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää alakoulun oppilaiden ajatuksia ja kokemuksia opettajan kosketuksesta. Tutkimus toteutettiin suomalaisessa Normaalikoulussa 1.-6. luokalla. Tutkimuksemme teoria pohjautuu aiempaan tutkimustietoon kosketuksen vaikutuksesta ihmiselle. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että kosketuksella on merkittävä vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen. Tutkimuksissa alleviivataan kosketuksen tärkeyttä viestinnän muotona ja hyvinvoinnin osatekijänä ihmisen elämän kaikissa vaiheissa. Kosketus näkyy päivittäisenä osana koulun arkea. Tästä syystä halusimme lisätä tutkimustietoa koulussa tapahtuvan kosketuksen tärkeydestä. Tutkimuksen kautta selvitimme, millaisissa tilanteissa opettaja koskee oppilasta ja mitä merkitystä opettajan kosketuksella on. Lisäksi otimme selvää oppilaiden ajatuksista ja kokemuksista opettajan kosketukseen liittyen.

Tutkimus oli luonteeltaan kvalitatiivinen ja aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Haastatteluun osallistui seitsemän oppilasta. Haastattelut toteutettiin oppilaan koulupäivän aikana ja haastatteluun osallistui tutkijat ja haastateltava. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella opettajan kosketusta tapahtuu koulussa eniten ohjaus-, tervehtimis-, lohduttamis- ja hellydenosoittamistilanteissa. Tutkimustulosten mukaan oppilaat kokevat, että opettajan kosketuksessa merkittävintä on sen rauhoittava vaikutus, kosketuksen tuoma turvallinen ja hyvä olo, sekä sen kautta välitetyksi tulemisen kokeminen. Tulosten perusteella opettajan kosketuksella on myönteisiä vaikutuksia oppilaan koulussa kokemaan hyvinvointiin. Oppilaiden mielestä kosketusta tapahtuu koulussa juuri nyt sopivasti, mutta osa kertoi myös tilanteista, joissa opettajan kosketusta olisi saanut olla enemmän. Haastatteluissa kuulemamme kokemukset opettajan kosketuksesta olivat pelkästään myönteisiä.

Avainsanat: nonverbaalinen viestintä, kosketus, teemahaastattelu

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Viestintä ja vuorovaikutus	3
2.1 Nonverbaalinen viestintä	4
2.2 Haptiikka	5
3 Kosketus	7
3.1 Kosketusaisti ja oksitosiinin vaikutukset	7
3.2 Kosketus ihmisen elinkaaren aikana.....	8
3.3 Kosketuksen tulkinta ja kulttuuriset erot.....	10
3.4 Kosketuksen puute	12
4 Kosketus koulussa	14
4.1 Kosketus pedagogisena työvälineenä	15
4.2 Kosketuksen tutkimus ennen ja nyt.....	16
4.3 Hyväksi koettu kosketus.....	20
4.4 Kosketuksen juridisointi.....	21
5 Tutkimuskysymykset	25
6 Tutkimusmenetelmä.....	26
6.1 Tutkimuksen kohdejoukko ja toteutus	26
6.2 Teemahaastattelu.....	27
6.3 Lapsen haastattelu	29
6.4 Aineiston käsittely ja analysointi	31
7 Tutkimustulokset.....	35
7.1 Opettajan kosketus koulussa	35
7.1.1 Ohjaustilanne	36
7.1.2 Hellyydenosoitustilanne	36
7.1.3 Tervehtimistilanne.....	38
7.1.4 Lohduttamistilanne.....	39
7.1.5 Muu kosketustilanne	40
7.2 Kosketuksen merkitys oppilaille.....	41
7.2.1 Kosketus merkitsee välittämistä.....	42
7.2.2 Kosketus tuo turvaa	43
7.2.3 Kosketus rauhoittaa ja luo hyvän olon	45
7.3 Ajatuksia kosketuksesta	47
7.3.1 Mitä ajatuksia opettajan kosketus herättää oppilaassa?	47
7.3.2 Kokeeko oppilas opettajan kosketuksen tärkeäksi?	49

7.3.3 Minkä verran koulussa pitäisi olla kosketusta?	50
8 Tutkimuksen uskottavuus ja eettisyys.....	53
8.1 Luotettavuuden tarkastelu uskottavuus -käsitteen kautta.....	53
8.2 Tutkimuksen eettisyys.....	56
9 Pohdinta ja johtopäätökset	58
Lähteet.....	63
Liitteet	68

1 Johdanto

Ihminen kaipaa kosketusta elämänsä jokaisessa ikävaiheessa ja kosketus tutkitusti lisää ihmisen hyvinvointia. Kosketus rauhoittaa, lievittää stressiä, vähentää levottomuutta ja parantaa keskittymiskykyä. Tiedetään myös, että kosketuksen puutteella voi olla yhteys esimerkiksi lisääntyneeseen ahdistukseen, aggressiivisuuteen ja masennukseen. Kosketuksen hyvinvointia edistäviä vaikutuksia ei voi kiistää. Huolimatta tutkimuksissa todistetuista hyödyistä, kosketus on aiheena edelleen arka ja kiistelty. Fysiologian professori Kerstin Uvnäs Moberg (2007) on tutkinut pitkään kosketuksen vaikutuksia terveydelle. Hänen mukaansa kosketus on olennainen, jopa elintärkeä osa lapsen kasvua ja kehitystä, sekä tärkeä osa ihmisen myöhempääkin hyvinvointia. Kosketus auttaa meitä osoittamaan tunteitamme ja luomaan lähempiä ihmissuhteita. Kosketuksen kautta viestiminen on jopa voimakkaampaa kuin sanallinen viestintä, ja sen kautta välitämme informaatiota usein edes sitä ymmärtämättä.

Koulussa tapahtuvasta kosketuksesta puhuttaessa, monelle nousee ensin mieleen uutisissa esiintyneet tapaukset kouluissa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä tai kovakouraisesta luokasta poistamisesta. Tapaukset täytyy ottaa erittäin vakavasti, mutta hyvästä kosketuksesta tulisi erottaa huono ja häiritsevä koskettelu. Hyvä kosketus rauhoittaa, ohjaa, kannustaa ja tuo turvaa. Huono kosketus/koskettelu viittaa seksuaaliseen ahdisteluun, häirintään ja väkivaltaan. Opettaja-lehti (2018) kysyi opettajien mielipidettä koulussa tapahtuvasta kosketuksesta. Facebookissa toteutettuun kyselyyn vastasi 110 alakoulun opettajaa. Neljä viidestä vastaajasta oli sitä mieltä, että kosketus on luonnollinen osa koulun arkea. Vastauksista kuitenkin ilmenee, kuinka kouluissa ilmi tullut seksuaalinen häirintä on saanut jotkut opettajat syytteiden pelossa varpailleen. Yksi vastaajista kommentoi tilannetta seuraavasti ”*Viime ajat ovat saaneet minut varovaiseksi; en ehkä enää uskalla olla sitä mieltä, että kosketus saa olla luonteva osa koulun arkea.*”. Kosketuksen demonisointi herättää vastaajissa huolta. Erään opettajan mielestä on surullista, miten fyysistä kontaktia joutuu varomaan, kun osalla lapsista olisi valtava tarve saada kosketusta.

Meille molemmille tulevina opettajina on tärkeää, että myönteinen kosketus pysyy osana koulujen arkea. Olemme jo opettajan sijaisuuksia tehdessämme nähneet, miten usein oppilaat lähestyvät opettajaa esimerkiksi halaamalla ja käteen tarttumalla. Olemme huomanneet, miten oppilas rauhoittuu opettajan kosketuksesta ja miten itse viestitämme oppilaalle omasta välittämisestä hellän kosketuksen kautta. Olemme huomanneet, miten yksi oppilas kavahtaa kosketusta ja miten toinen ei haluaisi lainkaan poistua sylistä tai opettajan seurasta. Kosketus antaa opettajille keinon oppilaan huomaamiseen sanallisen viestinnän lisäksi. Kosketus on näyttäytynyt meille tärkeänä, luonnollisena ja päivittäisenä osana koulun arkea ja toivomme, että se tekee niin myös tulevaisuudessa. Tämän vuoksi mielestämme on tärkeää, että opettajan kosketuksen myönteisiä vaikutuksia tuodaan esiin ja kosketuksesta puhutaan luonnollisena osana koulumaailmaa.

Tutkimme opettajan kosketusta oppilaan näkökulmasta. Kosketus on aiheena jatkuvasti ajankohtainen. Opetusalan eettinen neuvottelukunta totesi kannanotossaan (2015) kosketuksen kuuluvan kouluun. Kannanotossa todetaan, että *“Kouluympäristön ei pidä olla steriili ja muodollinen saareke, jossa fyysistä koskettamista ei sallittaisi. Monessa tilanteessa fyysinen läheisyys ilmentää välittämistä, välittää myönteisyyttä ja luo turvallisuudentunnetta.”*. Haluamme tutkimuksellamme lisätä keskustelua koulussa tapahtuvan hyvän kosketuksen merkityksestä. Tavoitteenamme on tuoda oppilaan ääni kuuluviin ja nostaa esiin opettajan kosketuksen merkityksiä oppilaan näkökulmasta.

“Jokainen oppilas on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella on oikeus kasvaa täyteen mittaansa ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä. Tässä oppilas tarvitsee kannustusta ja yksilöllistä tukea sekä kokemusta siitä, että koulu yhteisössä häntä kuunnellaan ja arvostetaan ja että hänen oppimisestaan ja hyvinvoinnistaan välitetään.” (POPS 2014, 15). Kuten opetussuunnitelmassa todetaan, koulussa jokaisen oppilaan tulisi kokea, että häntä arvostetaan ja hänet huomataan. Jokaisen oppilaan tulisi tuntea olevansa turvassa. Opettajan kosketuksella on tärkeä rooli oppilaan kokemaan turvallisuuden ja hyvän olon tunteeseen. Olemme tutkimuksessamme pyrkineet selvittämään, mitä merkitystä opettajan kosketuksella on oppilaalle ja mitä muita ajatuksia opettajan kosketus oppilaassa herättää.

2 Viestintä ja vuorovaikutus

Viestinnällä tarkoitetaan tiedon siirtämistä eli tiedon lähettämistä, sekä tiedon vastaanottamista. Trenholm on listannut teokseensa *Thinking through communication* useita viestinnän yleisempiä määritelmiä. Viestinnän kautta järkeistämme ympäröivää maailmaa ja jaamme tietoa toinen toistemme kanssa. Viestinnän keskiössä nähdään olevan kiinnostus niihin käyttäytymisellisiin seikkoihin, joissa lähettäjä välittää viestin vastaanottajalle aikomuksenaan muuttaa tämän asennetta. Viestintä nähdään myös tiedon lähetyksen prosessiksi, jossa symboleiden, sanojen tai kuvien avulla vaihdetaan ideoita, tietoja, taitoja sekä tunteita ihmisten välillä. (Trenholm 2017, 20.)

Kun tarkastellaan viestintää vuorovaikutuksen näkökulmasta, sisältää se automaattisesti kaksi tietoisesti ja tarkoituksenmukaisesti kommunikoivaa osapuolta. Vuorovaikutus on vastavuoroista ja viestintätilanteessa on osallisena aina viestin lähettäjä, sekä vähintään yksi viestin vastaanottaja, joka antaa saamastaan viestistä palautetta lähettäjälle. Molemmat osapuolet tuovat vuorovaikutustilanteeseen jotain sellaista, mikä vaikuttaa molemmissa. Viestintätilanteessa ihmiset vaikuttavat toinen toistensa tunteisiin, reaktioihin ja ajatuksiin joko tiedostaen tai tiedostamatta. Havainnoimme, huomioimme ja teemme tulkintoja toinen toisistamme jatkuvasti. Sosiaalinen tietomme lisääntyy havainnoinnin ja kognitiivisen päättelyn yhteistuloksena. (Aho & Laine 2004, 69.)

Nind & Hewett ovat listanneet muutamia vuorovaikutuksen perustaan liittyviä taitoja. Nämä taidot ovat niin sanotut juuret, joiden varaan myöhempi oppiminen rakentuu. Vuorovaikutuksen kehittymisen kannalta on tärkeää oppia käyttämään ja lukemaan ilmeitä, antamaan toiselle huomiota ja vastaanottamaan sitä, sekä oppia käyttämään ja ymmärtämään fyysistä kontaktia, eleitä ja kehonkieltä. (Nind & Hewett 2011, 15.) Vuorovaikutustaidot sekä tunteiden hallinta- ja käsittelytaidot eivät siis ole synnynnäisiä, vaan niitä harjoitellaan ja opetellaan systemaattisesti aina vauvaiästä saakka. Opimme ja mallinamme vuorovaikutustaitoja toisten ihmisten kautta. Vuorovaikutustaitojen hallitsemisen taustalla vaikuttaa yksilön sosioemotionaalinen oppiminen ja kehitys. Tällä tarkoitetaan sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia edistävien asenteiden, tietojen ja taitojen oppimista. Sosioemotionaalinen oppiminen sisältää viiden eri osa-alueen hallintaa. Nämä osa-alueet ovat sosiaalinen tietoisuus, ihmissuhdetaidot, vastuullinen

päätöksenteko, minätietoisuus sekä itsensä johtaminen. Kun yksilö on sisäistänyt ja oppinut edellä mainitut sosiaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen sekä hyvinvointiin liittyvät asiat, myös vuorovaikutustilanteen luonne muuttuu. Sosioemotionaalisesti kypsä ihminen osaa säädellä omia tunteitaan sekä käyttäytymistään. Hän tunnistaa omat arvot ja heikkoudet, sekä tuntee empatiaa ja ymmärrystä muita kohtaan. Myös ihmissuhteiden luominen sekä ylläpito onnistuu, eikä rakentavien valintojen teko ole vaikeaa. (Talvio & Klemola 2017.)

Ihminen tarvitsee ihmistä. Aidot ja rehelliset vuorovaikutustilanteet voivat tuntua jopa henkisiltä kokemuksilta (Dunderfelt 2001,115). Olemme vuorovaikutuksessa toistemme kanssa, sillä se on kiinnostavaa ja emotionaalisesti palkitsevaa. Vuorovaikutuksen kautta voimme solmia ihmissuhteita ja olla lähellä toinen toistamme. (Nind & Hewett 2011, 12.)

2.1 Nonverbaalinen viestintä

Vuorovaikutustilanteessa viestintään liittyy kielen lisäksi olennaisesti katsekontakti, ilmeet, eleet, kehonkieli ja fyysinen kontakti. Usein nämä nonverbaaliset vuorovaikutuskeinot tukevat kielellistä eli verbaalista ilmaisua. (Nind & Hewett 2011, 12.) Vuorovaikutus ja viestintä voidaan siis jakaa sanalliseen tai sanattomaan viestintään. Sanatonta viestintää kutsutaan useimmiten termillä nonverbaalinen viestintä. Joidenkin tutkimusten mukaan jopa 90% viestinnästä on nonverbaalia. Kehonkielellä viestimme usein jopa tiedostamatta tunteitamme sekä ajatuksiamme. Verbaalisen ja nonverbaalisen viestin ollessa ristiriitaisia luotamme yleensä nonverbaaliseen viestiin, sillä se kuvaa tarkemmin viestin merkitystä ja sisältöä. (Aho & Laine 2004, 74.) Nonverbaalisesta viestinnästä on käytetty myös termiä fyysinen viestintä. Dunderfelt määrittelee fyysiseksi viestinnäksi kaiken sen, mikä tapahtuu suoraan fyysisin kehon keinoin. Se muodostuu eleistä, ilmeistä, katsekontaktista, liikkumisesta, kosketuksesta, tuoksuista sekä vaatetuksesta. Fyysistä viestintää ei voi opetella mekaanisesti, vaan viestejä ohjaa jokaisen oma olemus ja rehelliset tunteet. (Dunderfelt 2001, 22.)

Nonverbaalisesta viestinnästä on esitetty useita käyttötarkoituksia. Sen sanotaan esimerkiksi täydentävän ja korvaavan puhetta. Sanattomat viestit tukevat puhujaa verbaalisessa viestinnässä ja auttavat oikeanlaisen viestin lähettämisessä. Käyttämämme

nonverbaaliset viestit ja merkit ovat tärkeässä osassa siinä, miten muut ihmiset ymmärtävät meitä. Tapa kommunikoida sanattomasti on kriittinen tekijä tunteiden ilmaisussa ja niiden viestimisessä. (White & Gardner 2012, 10-22.)

Nonverbaalinen viestintä auttaa havainnollistamaan puhetta ja tunnetasoa. Esimerkiksi kehonkieltä apuna käyttäen saadaan sanoille usein lisää painoarvoa. Sanaton viestintä säätelee ja helpottaa puhujan ja kuuntelijan välistä viestintää ja ylläpitää vastavuoroista kommunikaatiotilannetta. Onnistuneen vuorovaikutustilanteen takaamiseksi tulee osata liikkua sensitiivisesti oikealla alueella verbaalisessa sekä nonverbaalisessa viestinnässä. Nonverbaalisella viestinnällä voi olla huomattava vaikutus ihmissuhteiden määrittämisessä. Se ohjaa meitä viestimään kunnioittavasti toista ihmistä kohtaan ja noudattamaan oikeanlaisia sosiaalisia ja kulttuurisia normeja. (Hargie, Saunders & Dickson 1994, 38-41.) Nonverbaalisesta viestinnästä on olemassa merkkijärjestelmä, joka jaottelee viestinnän muodot kuuteen eri pääryhmään, joita ovat kinesiikka, puheen paralingvistiset piirteet, proksemiikka, haptiikka, fyysinen olemus sekä artefaktit (Kielijelppi, Helsingin yliopiston kielikeskus).

2.2 Haptiikka

Ihmissuhteet sekä kosketus ovat kaiken ihmisyyden keskiössä. Haptiikan eli koskettamisen kautta ihmiset osoittavat läheisyyttä, lämpöä, välittömyyttä, seksuaalisuutta sekä tunteita. Haptiikka liitetään toista ihmistä auttavaan ja huolehtivaan käytökseen, kuten halailuun, silittämiseen, hyväilyyn tai syleilyyn. Muita yleisiä viestinnän välineenä käytettyjä kosketusmuotoja ovat esimerkiksi kätelemine, suutelemine sekä kädestä kiinni pitäminen. Kosketus voi vaihdella vuorovaikutustilanteen tilan, sijainnin, keston tai toiminnan myötä. (Hall & Knapp 2013, 295-299.)

Hall ja Knapp kuvaavat teoksessaan Heslinin (1974) tapaa jakaa kosketus viiteen kategoriaan. Heslin on jakanut kosketuksen viiteen eri kategoriaan sen käytön, toimivuuden ja intensiteetin perusteella. Ammattimaisesti käytetty kosketus on vähiten intensiiviseksi kuvattu kosketustyyli. Siihen liittyy arkipäiväiseen työhön sisältyvät kosketusmuodot. Esimerkiksi lääkärin tai hierojan käyttämään kosketukseen ei päde

tavalliset kosketuskulttuuriin yhdistetyt normit. Myös sosiaalisesti kohtelias kosketus eli kättely ilmenee arkipäivän tilanteissa. Kättelyllä osoitamme kunnioitusta sekä tasa-arvoisuutta toisiamme kohtaan. Kolme muuta Heslinin esittelemää kosketuslajia ovat luonteeltaan intiimimpiä sekä tunnepohjaisia. Nämä ovat ystävän lämmin ja läheinen kosketus, intiimi rakkaudellinen kosketus ja seksuaalisesti herättävä kosketus. Ensimmäiseksi mainitun sanotaan olevan tärkein, ja usein myös seuratuin kumppanien välillä. Liian vähäinen kosketus parien välillä voi viestiä välinpitämättömyyttä sekä piittaamattomuutta ja olla esteenä ystävyys- tai parisuhteen etenemiseen. Kun taas yksityisten kehon alueiden liian innokas ja läheinen kosketus, voi välittää seksuaalista kiinnostusta. Selvästi muista kosketuksista eroavaa intiimiä rakkaudellista kosketusta tapahtuu pariskuntien, ystävien sekä läheisten perheenjäsenten välillä. Esimerkiksi suuteleminen ja käsistä kiinni pitäminen viestivät luottamuksesta, vilpittömyydestä sekä tunteista. Intohimoisin, fyysisesti intiimein sekä kaikista henkilökohtaisin ja yksityisin kosketus on seksuaalista. (Hall & Knapp 2013, 300.)

Kosketus on universaali viestinnän muoto. Kuten aiemmin on todettu, kosketuksen keskiössä näyttäytyy tunteiden vetovoima, emotionaalinen läheisyys, välittäminen, luottamus ja rakkaus. Useissa tutkimuksissa on todettu, kuinka ratkaisevassa roolissa koskettamisen esiintymisessä ovat esimerkiksi sukupuoli, kulttuuri sekä ikä. Kosketus yhdistää eri taustoista tulevia ihmisiä ja sen merkitykset ylettyvät sanojen ulkopuolelle. Kosketuksen kautta välitetään myötäelämistä ihmiselämän mullistavissa hetkissä. (Kinnunen, Parviainen, Haho & Jolkkonen 2019, 18.) Dibiase & Gunnoe ovat kirjoittaneet artikkelin sukupuolen ja kulttuurin merkityksestä kosketuskäytökseen. Artikkelista ilmenee, kuinka Yhdysvalloissa suoritetun tutkimuksen mukaan miehet koskettavat naisia enemmän kuin naiset miehiä. Tutkimusten mukaan kosketuksen käyttöön on rinnastettu usein miehen ja naisen välisen valta-aseman ero. Useat tutkijat ovat kuitenkin kumonnet tämän olettamuksen ja osoittaneet, kuinka kosketus on vastavuoroista ja miehet sekä naiset koskevat toisiaan samanlaisessa suhteessa. (Dibiase & Gunnoe 2004; Hall & Knapp 2013, 302.) Kosketus näyttäytyy eri tavoin erilaisissa kulttuureissa. Kylmässä ilmastossa elävät ihmiset käyttävät suurempaa fyysistä etäisyyttä toinen toisiinsa, kun taas lämpimässä ilmastossa elävät ihmiset kommunikoivat fyysisesti läheisemmin. Esimerkiksi Pohjois- ja Etelä-Euroopan valtioiden kosketuskulttuureissa on nähty olevan selkeitä eroja. (Dibiase & Gunnoe 2004.)

3 Kosketus

Kosketus on varhaisin ja tärkein viestinnän muoto pienille lapsille. Muu nonverbaali viestintä kehittyy lapsen kasvun myötä. Tutkimukset ovat osoittaneet, kuinka fyysisellä kontaktilla on merkitystä lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen. Kosketusta vanhempien ja lasten välillä tapahtuu eniten ensimmäisten ikävuosien aikana. Myös lasten välinen kosketus ja fyysinen kontakti on suurempaa 12 ikävuoteen saakka. Tämän jälkeen lasten välisen fyysisen kontaktin on nähty vähenevän merkittävästi. (Argyle 1988, 214-215.) Fyysisen kontaktin tärkeydestä vauvaiässä puhutaan paljon. Kosketus tuo varmuutta ja turvallisuutta varhaisessa kehityksessä (Nind & Hewett 2001, 27). Ei pidä kuitenkaan sivuuttaa tai vähätellä kosketusta normaalina vuorovaikutuksen muotona myös aikuisiässä. Kosketus on suuressa roolissa tunteiden ilmaisussa, luottamuksen muodostumisessa, läheisyydessä sekä rakkaudessa (Hall & Knapp 2013, 301). Kosketuksen on tutkittu vähentävän väkivaltaista käyttäytymistä sekä auttavan sairaudesta toipumisessa. Kosketus rauhoittaa ja tuo mukavuutta. Kenties kosketuksen yksi tärkeimmistä tarkoituksista liittyy ihmissuhteiden muodostamiseen. (Argyle 1988, 226.)

3.1 Kosketusaisti ja oksitosiinin vaikutukset

Iho on ihmisen suurin tuntoelin. Ihossa on monentyypisiä reseptoreita, jotka rekisteröivät ulkopuolelta tulevia ärsyksiä kuten kipua, lämpöä ja kevyitä kosketuksia. Reseptoreilla on yhteys sensorisiin hermoihin. Hermot johtavat impulssit keskushermostoon, jota kautta ihminen saa tietoa ympäröivästä maailmasta. (Uvnäs Moberg 2007, 113-114.) Kosketusaisti perustuu keskushermostoon vaikuttavista hermojen kuljettamista viesteistä ja impulsseista. Kosketusaistin avulla paikallistamme itsemme ympäristöön ja tunnistamme muiden läheisyyden. Koskettaminen on ihmisen ensimmäinen ja viimeinen kieli. Eloonjäämisen kannalta kosketusaisti on aisteistamme tärkein. Kosketuksen kautta kommunikointi on usein aidompaa ja voimakkaampaa kuin sanallinen viestintä. (Enäkoski & Routasalo 1998, 57.) Tiffany Field viittaa teoksessaan *Touch* kollegaansa Saul Schanbergiin, jonka mukaan kosketus on voimakkain aisteistamme. Kosketus on jopa kymmenen kertaa voimakkaampaa kuin verbaalinen tai

emotionaalinen viestintä ja se vaikuttaa lähes kaikkeen mitä teemme. Mikään muu aisti ei saa niin paljon aikaan kuin kosketus. Schanbergin mielestä unohdamme, että kosketus ei ole vain lajimme perusta vaan avain koko olemassaolomme. (Field 2014, 68.)

Kosketuksen merkityksestä terveydelle läpi ihmisen elämänkaaren on vakuuttavaa tieteellistä näyttöä. Vauva tarvitsee kosketusta kasvaakseen. Kosketus saa aikaan kasvua edistävien hormonien vapautumisen. Kosketus vaikuttaa parasympaattiseen hermostoon eli kehon sisäiseen rauhoittumisjärjestelmään, joka edistää lepoa ja turvallisuudentunnetta. Kaiken taustalla ja perustana on hormoni ja välittäjäaine, *oksitosiini*. Tunnetun oksitosiinitutkijan Kerstin Uvnäs Mobergin mukaan oksitosiini nähtiin aiemmin naishormonina, joka liittyi synnytykseen ja imetykseen. Erilaisten ulkoisten ärsykkeiden seurauksena oksitosiinia vapautuu kaikilla sukupuolesta riippumatta. Kosketus on ulkoisista ärsykkeistä tehokkain. Oksitosiini laskee stressitilaa ja sydämensykeä, alentaa verenpainetta, vahvistaa immuniteettia ja lievittää kipua. Kun stressitila laskee, myös keskittymiskyky paranee ja oppiminen tehostuu. Oksitosiini kannustaa myönteiseen yhteyteen toisten kanssa. (Kinnunen 2013, 19-20; Uvnäs Moberg 2007.) Useat lastenkotilapsista tehdyt tutkimukset osoittavat, että kosketus vaikuttaa lapsen kasvuun myönteisesti. Jos kosketusta ei ole, lapsen kehon varastointi kärsii ja lapsi pysyy laihana, vaikka saisi riittävästi ruokaa. Myös eläinkokeilla on voitu osoittaa kosketuksen suotuisat vaikutukset. Kokeiden avulla on havaittu, että kosketus rauhoittaa ja parantaa kasvua. Emosta erotetut rotanpoikaset kasvavat heikommin kuin sellaiset poikaset, jotka saavat huolenpitoa ja kosketusta. Kuitenkin kun yksittäisen poikasten ihoa on silitetty siveltimellä, on huomattu poikasten kasvavan paremmin. (Uvnäs Moberg 2007, 117.) Säilyäkseen hengissä pieni lapsi tai eläimen poikanen tarvitsee maidon lisäksi myös lämpöä, huolenpitoa ja suojaa (Uvnäs Moberg 2007, 105).

3.2 Kosketus ihmisen elinkaaren aikana

Syntyminen on ihmisen ensimmäinen merkittävä kosketuskokemus. Vauva saatetaan maailmaan hänelle tärkeimpien ihmisten kosketuksilla. (Kinnunen 2013, 37.) Kulttuurissamme on tyypillistä, että lapsen vieroittaminen ihokontaktista alkaa jo pian synnytyksen jälkeen. Lasta yleensä nukutetaan omassa sängyssään ensimmäiset kuukaudet ja melko pian omassa huoneessaan. Imetyksen ja hoivaamisen ajan lapsi on

huolellisesti puettu, näin ollen hän on päivisinkin harvoin ihokontaktissa hoitajaansa. Kinnunen on samoilla linjoilla lastenpsykiatri Jukka Mäkelän kanssa, joka puhuu ihokontaktin puolesta. Mäkelän mukaan vanhemman ja vastasyntyneen välillä on luonnottoman vähän kosketusta. (Kinnunen 2013, 41- 42.)

Turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Se ei muodostu itsestään, vaan vaatii kehittyäkseen vastavuoroisen turvallisen ihmissuhteen, jossa lapsi kokee saavansa turvaa hädän hetkellä. Turvallinen kiintymyssuhde tarjoaa hyvät lähtökohdat lapsen elämälle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.) Ensimmäiset merkit kiintymyssuhteesta ilmenevät jo vastasyntyneellä erilaisina kiinnittymiskäyttäytymisen muotoina, joita ovat itku, tarttuminen ja myöhemmin vauvan hymy. Nämä ovat keinoja, joiden avulla vauva pyrkii varmistamaan, että läheinen hoitaja vastaa hänen tarpeisiinsa. Vauva kehittää turvallisen sisäisen perusoletusmallin, kun hänen hätäviesteihinsä on vastattu riittävän hyvin ja turvallisesti. Pieni vauva hahmottaa maailmansa aistien kautta. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 20-21.)

Useiden tutkijoiden mukaan suomalaisille ovat tyypillisiä erityisesti turvalliset ja välttelevästi turvattomat kiintymyssuhteet. Turvallisessa kiintymyssuhteessa vauva pääsee turvalliseen syliin sitä tarvitessaan ja sisäistää näin hoitajansa tuoman ehdottoman turvan. Turvallisesti kiintyneen lapsen on myöhemmin helpompi irrottautua hoitajastaan. Kun vauvan hätään ei vastata riittävästi, kehittyy välttelevästi turvaton kiintymyssuhde. Kun lapselle ei vakuuteta, että hänestä huolehditaan, jolloin lapsi voi pyrkiä selviytymään yksin tai hakemaan huomiota hiljaisuudella ja vetäytymisellä. (Kinnunen 2013, 30-31.) Monien lastenpsykiatrien mielestä lapsen tulee Suomessa itsenäistyä liian nopeasti. Välttelevästi turvattomassa kiintymyssuhteessa lapsi ymmärtää jo varhain, että tunteiden osoittaminen ei välttämättä tuo hoitajalta toivottua hoivaa. Päinvastoin tarvitsevuus voi karkottaa hoivaajan. Mäkelän mielestä on kummallista, miten kaikesta tiedosta huolimatta hoivaajia ei kannusteta pitämään lapsia sylissä ja hoivaamaan enemmän. (Kinnunen 2013, 43.)

Vauva ja pieni lapsi oppivat ympäristöstään kosketuksen kautta. Ensimmäisen elinvuoden aikana vauva laittaa suuhunsa esineitä ja tuntee esineiden muodon, sekä pinnan ominaisuuden suun kosketuksen kautta. Pieni lapsi tutkii maailmaa ja ympäristöään kosketusaistin avulla ja oppii havainnoimaan erilaisia pintoja, muotoja, lämpötilaa,

terävyyttä ja pehmeyttä. Tällä tavoin lapsi oppii myös suojelemaan itseään ympäristön vaaroilta, esimerkiksi kuumilta ja teräviltä pinnoilta. (Field 2014, 5-6.) Esi- ja alakouluiässä lapsi tutustuu uusiin sosiaalisiin ympäristöihin ja ihmisiin. Muiden lasten kanssa leikkiessä, painiessa ja halatessa lapsi saa uusia kosketuskokemuksia. Samaan aikaan vanhempien ja lapsen välinen kosketus voi vähentyä. Lapsen kasvaessa vanhemmaksi aikuisen ja lapsen välinen fyysinen kosketus ja läheisyys voi muuttua jopa tabuksi. Fieldin mukaan kosketuksen määrä puolittuu verrattuna aiempaan lapsen saavuttaessa yläkouluiän. Lisäksi kosketustyyli muuttuu etäisemmäksi käteen koskettamisen vaihtuessa olkapää olkapäätä vasten -kosketukseksi. (Field 2014, 63-66.)

Kosketus on ristiriitainen aihe. Parhaimmillaan kosketus saa aikaan paljon hyvää, mutta pahimmillaan se voi vahingoittaa pysyvästi. Kosketus voi sekä parantaa että haavoittaa. Kosketusmuistelmissa kosketukseen liittyy häpeää, kipua ja kaipuuta. Kosketuselämäkerrat osoittavat, miten lapsuudessa koetut laiminlyönnit kipuilevat vielä aikuisuudessakin. Tämä voi näkyä kosketuksen ja läheisyyden kammona tai vastaavasti takertumisena. Opitut kosketuksen tyyli siirtyvät helposti tiedostamatta lapsille. Kinnunen yhdistää ilmiön kiintymyssuhdeteoriaan, jonka mukaan varhaislapsuudessa muodostettu kiintymyssuhde toistuu aikuisuuden parisuhteessa. (Kinnunen 2013, 20-30.) Samaan aikaan kun kosketus on aiheena toisinaan arka, ovat suomalaiset kiinnostuneet enemmän kosketuksen positiivisista vaikutuksista. Yhtenä syynä voidaan nähdä kosketukset kiistattomat positiiviset vaikutukset ihmisen terveydelle. (Kinnunen 2013, 11-14.)

3.3 Kosketuksen tulkinta ja kulttuuriset erot

Viestintä ei ole vain sitä, mitä luulet sanovasi vaan myös sitä, mitä sinulta otetaan vastaan ja sisäistetään. Viestintätilanne ja sen tulkitseminen on aina subjektiivinen kokemus. Ihminen tulkitsee viestejä omien tietorakenteiden, muistin, tunne- ja järkitietojen sekä arvojen ja asenteidensa mukaisesti. Nämä yksilölliset skeemat ohjaavat meitä viestien vastaanottamisessa ja niiden merkityksittämisessä. Ihmiset eroavat toisistaan suuresti nonverbaalin viestinnän suhteen. Monien eri persoonallisuustekijöiden on nähty olevan yhteydessä nonverbaalisten viestintätyylien käyttöön. Esimerkiksi sukupuoli, ikä,

mielenterveys, omakuva, sosiaaliset taidot ja ekstroverttinen luonteenpiirre ovat tekijöitä, joilla nähdään olevan vaikutusta viestinnän tyyliin ja sen kokemiseen. (Argyle 1988, 19.)

Trenholm esittää neljä mallia ja perspektiiviä, joiden avulla voi tulkita viestintäkäyttäytymistä. Ensimmäinen malli on psykologinen perspektiivi viestinnän ymmärtämisessä. Se keskittyy tulkitsemaan sitä, mitä pään sisällä tapahtuu viestien lähettämisen ja vastaanottamisen tilanteessa. Toinen malli eli sosiaaliskonstrukttiivinen perspektiivi painottaa kulttuurin ja vuorovaikutuksen välistä suhdetta. Se selittää kommunikaatiota prosessina, jonka kautta ihmiset luovat, kulttuurisia työkalujaan käyttäen, yhteisiä esitysmuotoja todellisuudesta. Kolmas malli on käytännönläheinen perspektiivi. Tässä perspektiivissä viestintää tulkitaan yksilöllisten liikkeiden ja eleiden myötä ja keskitytään ”peleihin”, joita ihmiset pelaavat kommunikoidessaan. Neljäntenä Trenholm esittää kulttuuritutkimuksen perspektiivin. Tämän näkökulman mallin mukaan jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa on upotettuna piilotettuja valtasuhteita ja näkymättömiä toimintatapoja. Jokainen näistä edellä mainituista malleista auttaa meitä ymmärtämään, kuinka eri näkökulmien painotus selittää viestinnän tulkintaa eri tavalla. (Trenholm 2017, 25.) Kuten todettu, kosketus ja sen kokeminen on hyvin yksilöllistä. Sosiaalinen tieto muodostuu tulkinnoista ja havainnoista, joita tehdään toisten käyttäytymisestä. Havainnoinnin ja kognitiivisen päättelyn tuloksena syntynyt tulkinta muotoutuu vanhan tiedon päälle ja muokkaa ajattelua. (Aho & Laine 2004, 69-71.)

Eri kulttuureissa on omaksuttu erilaisia viestintätapoja ja -tyylejä. Viestintätilanteesta riippuen viestien merkitykset voidaan tulkita ja ymmärtää monin eri tavoin. Nonverbaalisen viestinnän kulttuuriset erot ovat usein suurin syy hankalaksi koetussa tai väärinkäsityksellisessä viestintätilanteessa. (Argyle 1988, 49.) Kädet, käsivarret, olkapäät ja yläselkä ovat ihmiskehon sosiaalista aluetta. Näille alueille koskettaminen koetaan luvallisena ja kosketus liittyy yleensä tervehtimiseen, onniteluun tai hyvästelyyn. (Enäkoski & Routasalo 1998, 13.) Suomessa vallitsee kättelykulttuuri. Opimme kättelemään oikein jo nuorina ensimmäiseen työpaikkaan hakeutuessa. Suomessa kättelyllä ilmaistaan kunnioitusta, ei läheisyyttä. (Kinnunen 2013, 20-21.) Kättely ei vaadi sen kummempaa tuttuutta tai tunnetilaa. Läheisiä ei välttämättä tervehditä koskettamalla lainkaan. Suomalaiselle ulkomaalaisten läheinen tervehtimistyyli, esimerkiksi halauksin ja poskisuudelmin, saattaa olla kulttuurishokki.

Vaikka kosketuksen ilmaiseminen on vaihtelevaa eri kulttuureissa, välittömyyttä ja läheistä suhdetta ilmaistaan joka puolella kosketuksen kautta. Jopa kaikista kosketuskielteisimmissä kulttuureissa välitöntä läheisyyttä ilmaistaan koskettamalla. Kulttuureista, joissa tapahtuu eniten välitöntä kontaktia, käytetään nimitystä *contact cultures*. Näitä ovat esimerkiksi Välimeren alue, Lähi-Itä, Arabivaltiot, Itä-Eurooppa sekä Latalainen Amerikka. Edellä mainittujen kulttuurien edustajat koskevat enemmän, ovat ilmeikkäämpiä ja seisovat lähempänä toisiaan. Vastakohtana suurin osa Pohjois-Euroopan sekä Aasian valtioista kuuluu ryhmään *noncontact cultures*, joissa vältellään kosketusta. Suurimmat erot kosketuksessa kulttuurisesti näyttäytyvät leveysasteiden mukaan. Tätä on selitetty muun muassa pohjoisen asukkaiden tehtävääorientoituneisuudella, vähäisellä sosiaalisuudella sekä pohjoisen auringon määrän ja lämmön puutteella. (Argyle 1988, 49; Hall & Knapp 2013, 313.) Yhdysvallat tuntuvat kuuluvan tähän välimaastoon, osaksi varmasti myös valtion sisäisten kulttuurierojen takia. Yhdysvaltalainen filosofian tohtori Mark G. Frank puhuu videollaan *Cultural differences in nonverbal communication* kosketuksen eroista kulttuurien sisällä sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti. Esimerkiksi jossain kulttuureissa miehet saattavat pitää toisiaan kädestä kiinni keskustellessaan, kun taas toisissa kulttuureissa tämä nähdään kummaksuttavana tapana. Kosketuksen erot kulttuurin sisällä vaihtelevat suuresti myös iän tai sukupuolen mukaan. Tervehtiessään nuoret saattavat heittää toisilleen ”läpyt”, kun taas vanhemmille ihmisille tämä on vieraampi tapa tervehtiä. Myös Frank toteaa kosketusta tapahtuvan enemmän kulttuureissa, joissa käytetään enemmän nonverbaalisen viestinnän tyyplejä esimerkiksi Välimeren maissa. (Frank 2016.)

3.4 Kosketuksen puute

Rikkaat ja monimuotoiset kommunikaatiotavat erottavat meidät muista eläimistä. Kirjavan vuorovaikutuksen keskeisyys antaa meille mahdollisuuden ihmissuhteisiin, ystävyyteen, sekä ilon ja tyydytyksen tunteisiin. Kommunikaatio on meille elintärkeää ja sen puuttuminen tai vähäisyys aiheuttaa usein kielteisiä vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin sekä käyttäytymiseen. (Nind & Hewett 2001, 49.) Kosketuksen puute varhaislapsuudessa on yhteydessä lapsen hyvinvointiin ja sillä on vaikutuksia käytöksellisiin ongelmiin, väkivaltaisuuteen sekä mielenterveydellisiin ongelmiin. Ihmiselämän alkutaipaleella kosketus on perustavanlaatuinen tarve, jonka vähäisyys ja

puute estää lapsia kukoistamasta, johtaa heikompaan fyysiseen kehittymiseen ja saattaa jopa aiheuttaa kuoleman. Useat tutkimukset osoittavat, kuinka orpokodissa elävät lapset, jotka kärsivät vähäisestä kosketuksesta, ovat altistuneempia oppimisvaikeuksille, huonolle kehitykselle sekä patologiselle sulkeutumiselle. Heillä on esiintynyt myös viivästynyttä kasvua ja kognitiivista kehitystä, sekä suurempaa riskiä sairastua vakaviin infektioihin. (Field 2014, 69; Hall & Knapp 2013, 302.)

Useat tutkijat ovat tutkineet lapsuudessa koetun kosketuspuutteen vaikutuksia rikollisuuteen. Eräs näistä tutkijoista, johon Field viittaa, on tohtori Prescott (1971), jonka mukaan lapsuuden kosketuspuute voi myöhemmin johtaa fyysiseen väkivaltaan. Hänen mukaansa suuri osa nuorista rikollisista on kokenut lapsuudessaan välinpitämättömyyttä ja laiminlyöntiä vanhemmiltaan. Prescott uskoo, että kehollisen kosketuksen ja kontaktin puute on yksi perimmäisistä syistä moniin emotionaalisiin häiriöihin kuten masentuneisuuteen ja autistisuuteen, yliaktiivisuuteen, huumeiden väärinkäyttöön ja väkivaltaisuuteen, sekä aggressioon. Hänen teoriansa on, että aistien stimulaation puute lapsuudessa, johtaa aistien stimulaation riippuvuuteen aikuisuudessa. (Field 2014, 74-75.)

Myös suomalaiset tutkijat korostavat kosketuksen merkityksestä lapsen hyvinvointiin. He tuovat esille, kuinka ilman suojaavaa, kannattelevaa ja hellivää kosketusta ihmisvauva voi olla vaarassa menehtyä. Vaille riittävää kosketusta jäänyt tai traumaattisen kokemuksen läpi käynyt lapsi tai aikuinen voi kuitenkin vahvistaa hyvinvointiaan muiden ihmissuhteiden kautta. Pitää muistaa, ettei koskaan ole liian myöhäistä kokea rakastavaa syliä. (Kinnunen ym. 2019, 30.)

4 Kosketus koulussa

Tutkimukset osoittavat, kuinka vain murto-osa kommunikoinnistamme on verbaalista. Suurin osa tiedosta, jonka keräämme muilta ihmisiltä, muodostuu heidän sanattoman viestintänsä kautta. Sanattomasta viestinnästä on esitetty jäävuorimalli. Mallissa jäävuoresta yksi kolmasosa on merenpinnan yläpuolella ja kaksi kolmasosa pinnan alapuolella. Pinnan alapuolella oleva osuus kuvastaa jokapäiväisessä arjessamme tapahtuvan nonverbaalisen viestinnän määrää, ja sitä kuinka huomaamatonta se on. (White & Gardner 2012, 24.) Tämänkaltaiset tutkimustulokset ja tilastot nonverbaalisen viestinnän ilmenemisestä ja sen tärkeydestä ovat erittäin relevantteja opettajan työssä, jossa ollaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Koulussa tapahtuvasta kosketuksesta puhuttaessa, on hyvä muistaa, kuinka tuore aihe kosketus koulussa ylipäättään on. Vielä 60 vuotta sitten, opettajien oli sallittua kurittaa oppilaita karttakepillä, eikä hellästä kosketuksesta toisinaan ollut tietoakaan.

Toisinaan opettajalla ja oppilaalla ei ole mahdollisuutta vuorovaikutustilanteessa muuhun, kuin nonverbaaliseen viestintään ja sen tulkintoja pidetään jopa tärkeämpinä kuin verbaalia viestintää. Kosketus on kaikista viestintätavoista tarkimmin säädettyin. Nykypäivänä ollaan entistäkin varovaisempia siinä, miten kosketaan lapsia. Vanhempien on jopa nähty olevan melko epäluuloisia lastenhoitotarjonnasta. Useissa maissa työntekijöitä, kuten opettajia, pyritään tarkoin ohjeistamaan mikä on asianmukaista koskettamista. (Doherty-Sneddon 2003, 183.) Joissakin oppilaitoksissa sekä kouluissa koskettamista on rajoitettu hyvin paljon ja jopa kosketuskieltoja on asetettu. Vaikka häirintä on kitkettävä, on koulu kuitenkin oikea paikka oppia luontevaa ja oikeanlaista koskettamista (Tikkanen 2018).

Luontevan ja oikeanlaisen koskettamisen oppiminen vaatii sosiaalisen havaitsemisen ja tiedon omaksumista. Nämä kognitiivisen päättelyn ja havainnoin taidot kehittyvät vuorovaikutustilanteissa, joissa vastaanotetaan ja tehdään tulkintoja toisista ihmisistä. Havainnoinnin kautta suhteutetaan toisten käyttäytymistä omaan itseensä ja opitaan omista sosiaalisista suhteista ja rajoista. (Aho & Laine 2004, 69-72.) Suomalainen lapsi viettää peruskoulussa yhdeksän vuotta. Tähän yhdeksään vuoteen sisältyy tuhansia tunteja sosiaalisia tilanteita, havainnointia ja oppimista. Koulun tehtävä sivistyksen

kehtona on valtava. Kuten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan, *sivistykseen kuuluu pyrkimys itsesäätelyyn ja vastuunottoon omasta kehittämisestä ja hyvinvoinnista*. Opetussuunnitelmassa painotetaan, kuinka opetuksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ihmisyyteen. Perusopetus edistää hyvinvointia ja ohjaa toimimaan itseään ja muita kunnioittaen. Perusopetus rakentuu ihmisyyden ja elämän kunnioittamiselle, se ohjaa ihmisarvon loukkaamattomuuteen sekä näiden arvojen puolustamiseen. (POPS 2014, 16.)

4.1 Kosketus pedagogisena työvälineenä

Kosketus on opettajan työssä välttämätön työväline. Lapselle opettajan lämmin kosketus voi avata uudenlaisen tunnemaailman. Kosketuksella pystytään tietoisesti rauhoittamaan, lohduttamaan ja ilahduttamaan toista. Esimerkiksi pään silittäminen tai käden laskeminen olkapäälle ovat tapoja kertoa välittämistä. (Kinnunen ym. 2019, 12.) On tutkittu, kuinka myönteinen ja huolenpidolle rakennettu opettaja-oppilas-suhde lisää koulumotivaatiota ja edistää oppimista (Webster-Stratton 2011, 28).

Neillin (1991) tutkimuksen mukaa kosketus on suuressa asemassa siinä, miten opettaja lähestyy oppilasta. On havaittu, että kosketuksella on suurempi merkitys verrattuna opettajan yleiseen läheisyyteen ilman fyysistä kontaktia. Jos opettaja on erityisen lähellä oppilasta, nonverbaaliset viestit on helpompi osoittaa toiselle esimerkiksi koskettamalla, näyttämällä käsillä tai objektin avulla. Ruotsalainen tutkija Marie Öhman (2017) on tutkinut liikunnanopettajien kosketukseen liittyvää itsesäätelyä suhteessa lastensuojelukeskusteluun sekä kosketuskäytäntöihin. Tutkimukseen osallistuneiden opettajien suurin huolenaihe näyttää olevan pelko seksuaalisen häirinnän tai ahdistelun syytöksistä. Useiden opettajien mielestä fyysisen kontaktin käyttäminen opetuksessa on kuitenkin riskeistä huolimatta välttämätöntä ja tärkeää. Opettajat puolustavat fyysisen kontaktin käyttöä monissa erilaisissa pedagogisissa tilanteissa. Se edesauttaa heitä tekemään hyvää työtä ja opiskelijoita saavuttamaan opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet. Opettajat korostavat myös, kuinka ihmiset tarvitsevat fyysistä kosketusta. He kertovat esimerkiksi tilanteista, joissa oppilaan ollessa surullinen, he kysyvät haluaako oppilas lohduttavan halauksen.

Luokassa opettajan kosketus oppilaisiin voidaan jakaa erilaisiin kosketuslajeihin, jotka viestivät eri asioita. Ystävällisellä ja sympaattisella kosketuksella tarkoitetaan esimerkiksi halausta tai käden laskemista rauhallisesti olkapäälle. Se on suosituin kosketuslaji 6-10-vuotiaille ja myös vanhemmille oppilaille ala- ja yläasteella, vaikka sitä ei käytetä yhtä paljon kuin kontrolloivaa kosketusta. Kontrolloivalla kosketuksella tarkoitetaan opettajan käden laskemista esimerkiksi olkapäälle tai pään päälle, viittaamatta voimankäyttöön tai fyysiseen väkivaltaan. (Neill 1991, 95.) Hall ja Knapp toivat myös esille ohjaavan kosketuksen osana opettajan luokanhallintataitoja. Näitä ovat esimerkiksi käsivarresta nykäiseminen ja olkapäälle taputtaminen. Ohjaavalla kosketuksella on tarkoitus saada oppilaan huomio, kuitenkin keskeyttämättä verbaalista viestintää. Opettajan koskettaessa oppilasta olkapäälle ohjeiden annon yhteydessä (“Laittaisitko kirjan pois?”) hän saa paremman huomion, kuin luokan edestä ohjatessaan. (Hall & Knapp 2013, 286.) Opettajan lämmin kosketus voi toimia myös sanattomana rohkaisuna oppilaille. Esimerkiksi halaus kehumisen yhteydessä tehostaa opettajan sanojen merkitystä. (Webster-Stratton 2011, 66.) Myös käytöshäiriöisiä oppilaita tutkittaessa on huomattu, kuinka opettajan hellä kosketus olkapäälle kiinnittää oppilaan huomion ja edesauttaa parempaan käyttäytymiseen (Geng 2011).

4.2 Kosketuksen tutkimus ennen ja nyt

Kosketusta ja kosketusaistia on tutkittu suhteellisen vähän muihin aisteihin verrattuna. Field toteaaakin, että huolimatta siitä, että kosketus on kaikista aistielimistä suurin (koska iho on suurin elin ihmisen kehossa), sitä pidetään kaikista eniten itsestäänselvyytenä ja ylenkatsotaan, mitä tulee siihen kohdistettuun tutkimuspanokseen. Field kertoo aikoinaan Johnson & Johnsonin toimitusjohtajana työskennelleestä Jim Burkesta, joka hänen mukaansa todella ymmärsi kosketuksen parantavan voiman. Burke uskoi, että välittävä kosketus voi pelastaa maailman, eikä vain sairauksilta, vaan myös sodilta. (Field 2014.) Burken sanoista ilmenee vahvasti, miten merkityksellisenä asiana kosketus tulisi nähdä. Kinnunen kummastelee Fieldin kanssa samaa asiaa: tuntoaisti kehittyy meille ensimmäisenä ja sammuu viimeisenä, silti ihoa ja kosketusta on kartettu tieteessä hämmästyttävän pitkään. Kinnunen uskoo, että kosketus on luultavasti pitkään mielletty vähäarvoiseksi ja epäilyttäväksi aistiksi. (Kinnunen 2013, 14.)

Koulussa tapahtuvan kosketuksen vaikutuksia on tutkittu historian aikana jonkin verran. Tutkimuksissa on löydetty selkeitä tutkimustuloksia rohkaisevan ja rauhoittavan kosketusten vaikutuksista luokkahuoneessa. Clements ja Tracy (1977) havainnoivat ryhmää, joka koostui emotionaalisesti häiriintyneistä 9-11-vuotiaista pojista. Tutkimuksen kosketuslaji oli rohkaiseva kosketus, jolla tarkoitetaan opettajan rauhallista kosketusta oppilaan molempien olkapäiden päälle. Opettajan rohkaisevan kosketuksen käyttö itsessään tai yhdessä verbaalin viestinnän kanssa osoittivat, että sen avulla opettaja sai lapsiin paremman kontaktin ja pystyi sen avulla kontrolloimaan paremmin työrauhaa verrattuna siihen, että opettaja olisi käyttänyt pelkästään verbaalisia luokanhallintakeinoja. Kazdin ja Klock (1973) löysivät myös samankaltaisia tutkimustuloksia heidän työssään, jossa he observoivat peruskoulun kehitysvammaisten luokkaa. Luokanhallintaa kehitti se, että verbaaliseen kommunikointiin liitettiin hymyily ja hellä kosketus. Wheldallin (1985) tutkimuksessa 5-6-vuotiaat lapset käyttivät enemmän aikaa luokkatyöskentelyyn, kun opettaja liitti kehumisen yhteyteen myös lämpimän kosketuksen. Vanhempien oppilaiden kanssa se ei kuitenkaan ole yleistä, koska koskettaminen yläkoulussa on nähty enemmänkin häpeällisenä signaalina. (Neill 1991, 95-97.)

Löytämämme uudemmat tutkimukset tukevat Neillin esittämiä aiemmin tutkittuja opettajan kosketuksen vaikutuksia luokkahuoneessa. Ruotsissa on tehty tutkimus kosketuksen käytöstä lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa. Tutkimuksessa analysoitiin videoita kotona tapahtuvista aikuisen ja lapsen välisistä vuorovaikutustilanteista, sekä ruotsalaisessa alakoulussa tapahtuvasta 7-8-vuotiaiden oppilaiden ja opettajien välisistä vuorovaikutustilanteista. Analysoinnin kohteena oli tilanteet, joissa aikuinen käytti kosketusta. Tutkimus osoittaa, kuinka aikuiset käyttävät kosketusta saadakseen lapset osallistettua mukaan toimintaan ja hallitakseen sekä ohjatakseen lasten toimintaa ja käytöstä. Aikuiset käyttivät kosketusta tilanteissa, joissa oli päämääränä varmistaa lapsen tarkkaavainen osallistuminen. Kosketusta käytettiin esimerkiksi asettamaan rajoja lapsen ruumiilliseen käyttäytymiseen, estämällä tai korjaamalla lapsen toimintaa hellän kosketuksen avulla. Videoanalyysin pohjalta nähtiin myös, kuinka kosketus oli yhtenä tekijänä ennaltaehkäisemässä lapsen vetäytymistä koulutehtävistä. Opettaja käytti hetkellistä kontrolloivaa ja hellää kosketusta lapsen kädelle saadakseen hänet keskittymään ja tekemään tehtävän. Kosketusta käytettiin myös

hallinnan keinona esimerkiksi tilanteessa, jossa oppilaan kehon asentoa ja suuntaa säätämällä saavutettiin ratkaisu pelitilanteessa ilmenneeseen oppilaiden väliseen kinaan. Tässä tilanteessa opettaja laski kädet kevyesti oppilaan hartioille selvittääkseen tilanteen. (Cekaite, 2016.)

Suomesta koulussa tapahtuvaan kosketukseen liittyviä tutkimuksia löytyy melko vähän. Helsingin yliopiston Kasvatustieteellisessä tiedekunnassa on ollut vuodesta 2017 käynnissä kolmivuotinen Koskettava koulu -hanke, jonka tarkoituksena on selvittää koskettamisen merkityksiä ja normistoa alakoulusta yläkouluun. Hankkeessa koulussa tapahtuvaa kosketusta on analysoitu videotallenteiden, oppilaiden ja opettajien haastattelujen, sekä myöhemmin kerättyjen koulumuistojen perusteella. Kuten ruotsalaisessa tutkimuksessa, myös Koskettava koulu -hankkeessa on tutkittu videoita luokkahuonetallenteita. Videoituja tallenteita on analysoitu ja tarkkailtu sen suhteen, miten opettaja hyödyntää oppilaan olkapään koskettamista luokanhallintakeinona. Aiheesta kirjoitetussa artikkelissa pohditaan kosketuksen pedagogista funktiota. Opettajan käyttämää olkapään koskettamista pidetään monipuolisena pedagogisena työvälineenä ja kosketusmuotona. Kosketus auttaa koordinoimaan ja osallistamaan oppilaita, ja sen avulla saadaan kiinnitettyä oppilaan huomio. (Heinonen, Karvonen & Tainio 2020.)

Koskettava koulu -hankkeen tutkijat kirjoittivat *Kasvatus & Aika* (2018) lehteen artikkelin *Opettajan kosketus oppilaiden koulumuistoissa; Opettajan toimintaa selittämässä*. Aineistona käytettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokoelmaa, joka kerättiin vuonna 2013 järjestetyssä minun koulumuistoni -kirjoituskilpailussa. Kokoelmaan on koottu muisteloina opettajan erilaisia kosketustilanteita. Esille nousseet kosketustilanteet, joita muisteltiin, liittyivät usein koulun arkeen ja olivat yksittäisiä tilanteita sekä tavanomaisia koskettamisen käytänteitä. Useimmat kirjoittajat kertovat opettajan kosketuksen kurinpidollisuudesta, jota kuvataan muun muassa tukkapöllyiksi, rangaistuksiksi ja karttakepillä lyömiseksi. Kertomuksista nousee selvästi eniten esille kurinpidolliset ja fyysisistä väkivaltaa sisältävät muistot. Opettajan käyttämää fyysisistä väkivaltaa seliteltiin, vähäteltiin ja jopa ymmärrettiin osana opettajan työtä. Toisaalta vielä viisikymmentä vuotta takaperin myös kotona kaikenlainen kurittaminen oli hyväksytympää. Vuosituhannen vaihteen jälkeen on otettu harppauksia eteenpäin sekä koulussa että kotona tapahtuvan fyysisen rankaisemisen suhteen. Asenteet ja

kosketuskäytänteet ovat muuttuneet silminnähden ja niiden suhteen on tehty tiukempia ohjeita ja lakeja. Muisteloissa kerrotaan kurinpidollisten kosketusmuistojen lisäksi myös hellivistä ja huomaavista kosketuskokemuksista. Opettajan välittämistä, kiintymystä, huolenpitoa ja kunnioitusta muistellaan vaihdettujen halausten, hoivaamisten ja kättelyiden kautta. Kirjoittajat muistelevat, kuinka lempeä, rauhallinen ja ymmärtäväinen opettaja sai kuitenkin luokan paremmin haltuun, kuin fyysisiä rangaistuskeinoja käyttävä opettaja. (Karvonen, Heinonen, Tainio, Routarinne & Ahlholm 2018.)

Kosketusta on tutkittu Suomessa myös varhaiskasvatuksen kentällä ja tutkimustulokset ovat samankaltaisia kuin koulussa toteutetut tutkimukset. Keränen, Juutinen ja Estola tarkastelivat Varhaiskasvatuksen Tiedelehdessä julkaistussa artikkelissaan (2017) kasvattajien kertomuksia kosketuksesta ammatillisessa varhaiskasvatuksessa. Tutkimusaineiston muodostivat kaksi päiväkodin kasvattajien kanssa käytyä kerronnallista ryhmäkeskustelua. Kosketuskokemuksia refleктоitiin videotallenteiden avulla. Tutkimuksessa tuli ilmi, miten kasvattajat pitävät kosketusta luonnollisena osana lapsen ja kasvattajan välistä vuorovaikutusta. Kasvattajat pohtivat lapsen roolia sekä koskevana että kosketettavana osapuolena. Kosketus nähtiin tavoitteellisen ja tiedostetun toiminnan sijaan kasvattajalle luontevana tapana kurottautua lapsen luo. Kosketus nähtiin kuitenkin tiedostettuna tekona esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi hakeutuu kasvattajan kosketukseen. Tämän kaltaisessa tilanteessa kosketus koettiin erityisen merkityksellisenä juuri sen vuoksi, että lapsella oli suuri tarve kosketukselle. Kasvattajat pitivät tärkeänä omien kosketuskokemusten pohtimista, jotta voisivat ymmärtää paremmin myös lapsen henkilökohtaisia koskettamisen rajoja ja muiden kasvattajien tapoja koskettaa. Suhtautuminen lapsen koskettamiseen kumpuaa kasvattajien mukaan omista henkilökohtaisista ajatuksista ja kokemuksista, joiden kautta kasvattaja koskettaa lasta itselleen luontevalla tavalla. Kasvattajat korostivat, että lapsella on oikeus kosketukseen, mutta myös oikeus kieltäytyä kosketuksesta.

Kaikkien aiemmin esitettyjen tutkimusten tulokset ovat enemmän tai vähemmän yhteneviä kosketuksen merkityksestä lapselle. Niissä on tutkittu kosketusta opettajan ja kasvattajan näkökulmasta haastatteluiden tai havainnoinnin kautta. Oppilaan näkökulmasta suoritettuja tutkimuksia kosketuksesta ei juurikaan ole. Tutkija Helen Lawson (2006) on suorittanut, osana Manchesterin yliopiston *Touchlines research project* -hanketta, koulun kosketuskäytänteitä tutkivan tapaustutkimuksen pienessä

englantilaisessa kyläkoulussa. Lawsonin tutkimus on siinä suhteessa erityinen, että tutkimuksessa haastateltiin opettajien lisäksi myös oppilaita. Tutkimuksessa haastateltiin opettajia, jotka kertoivat koulussa tapahtuvista kosketuskäytännöistä. Koulun rehtori kertoi, kuinka osa pienistä oppilaista tarvitsee ja haluaa vielä apua päivittäisissä arjen toimissa, kuten pukemisessa. Näissä tilanteissa opettajan fyysinen apu ja koskettaminen on välttämätöntä. Tällainen avustava kosketus häviää lapsen kasvaessa. Rehtori lisäsi kuitenkin, että lapsen kehossa on alueita, joihin hän ei missään nimessä koskisi. Hän korosti, kuinka viipyvä ja pitkä kosketus ei ole sopivaa, mutta koki mukavaksi koskea oppilasta kädelle tai asettaa käden oppilaan selälle. Rehtori kertoi, kuinka hänen mielestään koulussa tapahtuvan opettajan ja oppilaan välisen halailun tulisi lähteä lapsesta. Hän täsmensi, että jos oppilas on loukkaantunut tai levoton, hän saattaa halata oppilasta hetken aikaa, kunnes oppilas on itse valmis poistumaan tilanteesta. Tällaista tapahtuu rehtorin mukaan kuitenkin hyvin harvoin. (Piper & Stronach 2008, 86-95.)

Opettajien haastattelujen lisäksi Lawson observoi muutamia oppitunteja ja haastatteli oppilaita opettajan kosketukseen liittyen. Oppilailta kysyttiin koskettavatko jotkut opettajat enemmän kuin toiset? Oppilaiden vastauksista ilmeni, kuinka ne opettajat, jotka tunsivat oppilaansa parhaiten, koskettivat myös enemmän. Yksi oppilaista kertoi, kuinka opettaja silittää häntä selästä, jos huomaa hänellä olevan paha mieli. Toinen oppilas mainitsi opettajan koskettavan häntä opetustilanteissa, kuten tilanteessa, jossa hän harjoittelee neulomaan. Tutkimus osoittaa, kuinka koulussa tapahtuva kosketus ei ole yksisuuntaista, vaan usein myös oppilaat hakeutuvat opettajan läheisyyteen kaivatessaan sitä. Tutkimukseen osallistuneet opettajat kuvailivat opettajan työssä keskiössä olevan lapsen tarpeiden edelle laittamisen. He painottivat, kuinka huolehtiva ja lapsen hyvinvointia tukeva opettaja on läsnä oppilaiden elämässä, halailee sekä lohduttaa heitä. (Piper & Stronach 2008, 86-95.)

4.3 Hyväksi koettu kosketus

Enäkoski ja Routasalo ovat tutkineet eri ikäisten suomalaisten oppilaiden suhtautumista koskettamiseen. Tutkimus suoritettiin kahdella peruskoulun luokalla 9- ja 13-vuotiaille oppilaille. Yhdeksänvuotiaiden mielestä toista voi koskettaa silloin kun tämä on surullinen, itkee tai pelkää. Anteeksipyynnön yhteydessä voi myös koskettaa. 13-vuotiaat

eivät rajanneet koskettamista tiettyihin tilanteisiin, vaan heistä toista voi koskettaa milloin vain. He näkivät koskettamisen lohdutuksen ilmaisuna, mutta myös hyvän olon hetkiin liittyvänä eleenä. Osasta molempien ikäryhmien oppilaiden vastauksista kuvastui, miten tärkeää toisen on vaistota tilanteita, jolloin toinen ei halua tulla kosketetuksi ja kunnioittaa tätä. (Enäkoski & Routasalo 1998, 77-78.)

Puhuttaessa kosketuksen merkityksestä ja tärkeydestä, tarkoitetaan kosketuksella hyväksi koettua, lämpöä ja välittämistä ilmaisevaa kosketusta. Enäkosken ja Routasalon tutkimuksessa yhdeksänvuotiaat tytöt kuvasivat hyvää kosketusta helläksi, pehmeäksi, lempeäksi ja lämpimäksi. Poikien vastaukset olivat samantyyllisiä, hyvä kosketus on mukava, pehmeä ja hellä. 13-vuotiaat tytöt olivat samaa mieltä aiheesta, he lisäsivät vastauksiin vielä suukon ja halauksen, sekä ystävän kanssa käsikynkässä kävelyn. 13-vuotiaiden poikien mielestä hyvää kosketusta on esimerkiksi olalle taputtaminen. Lasten mielestä hyvä kosketus ei ole epämiellyttävää, satuttavaa, omistavaa, eikä tunkeilevaa. (Enäkoski & Routasalo 1998, 80.)

Kosketuksen kautta on mahdollista vahvistaa opettajan ja oppilaan välistä positiivista suhdetta. Yhdysvalloissa on suoritettu tutkimus, jossa selvitettiin opettajien ajatuksia kosketuksesta, sen käytöstä ja vaikutuksista oppilaisiin. Tutkimukseen osallistui yhteensä 63 opettajaa. Tuloksista selviää, kuinka vastanneet opettajat pitivät kosketusta tärkeänä osana oppilaan emotionaalisen kehityksen tukemisesta. Yli 70% vastanneista opettajista kokee kosketuksen osoittavan välittämistä, parantavan mielialaa, vähentävän stressiä, edistävän oppimista ja parantavan käyttäytymistä, sekä lisäävän kognitiivista kehitystä. (Owen & Gillentine, 2011.)

4.4 Kosketuksen juridisointi

Tiffany Field kritisoi yhdysvaltalaisista yhteiskuntaa, jossa päiväkotien ja koulujen henkilökuntaa ohjeistetaan yhä tarkemmin koskettamaan lapsia oikein. Yhä useammat osavaltiot ovat tehneet oppilaiden koskettamisesta laitonta ja niissäkin, joissa se ei ole laitonta, on se vähintäänkin riskialtista. (Field 2014, 2.) Yhdysvalloissa on päiväkoteja,

joissa hoitaja ei saa ikinä jäädä kahdestaan lapsen kanssa, eikä mieshoitajat saa vaihtaa lapsille vaippoja. Kinnunen viittaa teoksessaan Fieldiin (2003), joka arvioi, että kosketuksen kriminalisoiminen on aiheuttanut enemmän ongelmia kuin kitkenyt niitä. Hänen mukaansa teinien nopeasti vaihtuvat seksisuhteet, teiniraskaudet, syömishäiriöt ja riippuvuuskäyttäytyminen ovat todennäköisesti yhteydessä aikuisilta saadun koskettamisen puutteeseen ja vähäisyyteen. (Kinnunen 2013, 213-214.) Kielteinen suhtautuminen koulussa tapahtuvaan kosketukseen on huolestuttavaa. Tutkimusten mukaan kosketuksen merkitys ihmisen terveydelle on kiistaton. Kosketus on koulussa osa luontevaa toimintaa ja käytöstä. Sen rajoittaminen rajoittaa luonnollista tapaa olla ja oppia.

Suomeen vastaavanlainen kosketuspaniikki ei ole levinnyt, mutta opettajan työ on täälläkin juridisoitunut. Oppilaat ja heidän huoltajansa ovat yhä tietoisempia erilaisista oikeuksistaan. Opettajan kosketus on muuttunut tulenaraksi aiheeksi. Kouluissa ilmi tullut seksuaalinen häirintä ja ahdistelu ovat saaneet opettajat varpailleen. Aromaa ja Kinnunen (2009) haastattelivat yläkoulun opettajia koskettamisesta. Haastattelussa opettajat kertoivat, että erityisesti miesopettajien tulee pidättäytyä spontaanista kosketuksesta kaikissa tilanteissa. Kinnunen mainitsee kirjassaan opettajien pitävän yleissääntönä sitä, että oppilasta voidaan koskettaa vain silloin kun oppilas tekee siihen aloitteen. Käytännössä tällöin kosketetaan harvoin, jos lainkaan, koska varsinkin murrosikäisten oppilaiden oma-aloitteista kosketusta tapahtuu hyvin vähän. Mäkelä muistelee tutkimusta, jossa jotkut oppilaat kokivat epämiellyttäväksi sen, että opettaja laski kätensä oppilaan hartioille. Mäkelän mielestä on huolestuttavaa, että elämme kulttuurissa, jossa vastaavanlainen kosketus tuntuu epämukavalta. (Kinnunen 2013, 213-215.)

Opettaja-lehti (2018) kysyi Facebookissa peruskoulun, lukion ja ammatillisen koulun opettajilta, kuuluuko koskettaminen kouluun. Kyselyyn vastasi yhteensä 174 opettajaa, joista 110 oli peruskoulun opettajia. Vastaukset olivat samansuuntaisia kuin Aromaan ja Kinnusen toteuttamassa tutkimuksessa. Neljä viidestä vastaajasta oli sitä mieltä, että koskettaminen kuuluu luonnollisesti koulun arkeen. Vastanneet opettajat pohtivat koskettamisen luontevuutta ja tärkeyttä esimerkiksi ohjeiden annossa sekä lohduttamisessa. Kyselyyn vastanneiden opettajien mukaan pienten oppilaiden kanssa koskettamista ei voi välttää, moni hakeutuu opettajan kainaloon ja syliin. Yläkoululaisten

ja toisen asteen tutkintoon jatkavien kohdalla koskettaminen muuttuu ja vähenee, jopa loppuu kokonaan. Osa opettajista piti kosketuksen loppumista harmillisena asiana, niin monelle oppilaalle se olisi tarpeen ja todella tärkeää. Erityisesti pojat jäävät opettajan kosketuksesta paitsi tyttöjä useammin. Kyselyssä tuli esille, opettajien kokema epävarmuus koskettamisen suhteen, ilmi tulleiden seksuaalisten häirintätapausten vuoksi. Osa opettajista jopa pohti, uskaltaako oppilasta syytteiden pelossa koskettaa enää lainkaan. Tapausten vuoksi, erityisesti miesopettajat ovat todella varovaisia.

Moni tutkimus puhuu koulussa tapahtuvan hyvän kosketuksen puolesta. Uvnäs Mobergin tutkimusten mukaan opettajan rauhoittavasta kosketuksesta hyötyvät erityisesti levottomat pojat. Mäkelän mukaan kosketus auttaa opetukseen keskittymisessä. Hänen mukaansa koskettaminen myös suojelee lasta hyväksikäytöltä. Mäkelä perustelee mielipidettään sillä, että mitä enemmän lapselta riistetään mahdollisuuksia istua turvallisen aikuisen sylissä, sitä alttiimmaksi hän tulee hyväksikäyttäjän lähestymisyriytyksille. (Kinnunen 2013, 216; Uvnäs Moberg 2007, 136.) Field kummastelee, miten Yhdysvalloissa koulussa tapahtuvaan koskettamiseen liittyviä lakeja tiukennetaan, mutta aihetta ei silti käsitellä oppitunneilla (Field 2014, 3). Olisi erittäin tärkeää keskustella oppilaiden kanssa siitä, mitä turvallinen ja hyvä kosketus on.

Vuonna 1984 Suomessa astui voimaan laki, joka kieltää lasten fyysisen ja alistavan kurittamisen. Suomen perustuslain (731/1999) mukaan jokaisella on oikeus koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Koulussa opettajalla on kuitenkin perusopetuslain (688/1998) mukaan oikeus poistaa häiritsevästi käyttäytyvä ja muiden turvallisuuden vaarantava oppilas luokasta. Lastensuojelulakiin (417/2007) on kirjattu, että jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, sekä ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen. Lain tarkoituksena on myös mahdollistaa lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja tasapainoiseen kehitykseen. Lastensuojelun keskeisissä periaatteissa mainitaan myös lapsen oikeus hellyyteen sekä kehitystason mukaiseen huolenpitoon lapsen etua arvioitaessa. Ihmisarvosta ja yksilön oikeuksista puhutaan YK:n ihmisoikeusjulistuksessa. Keskeisin kosketusta ohjaava eettinen arvo on ihmisarvon kunnioittaminen. (Kinnunen ym. 2019, 21.)

Opetusalan eettisen neuvottelukunnan kannanotossa (2015) todetaan, että *“Fyysinen vuorovaikutus kättelyistä halauksiin kuuluu ihmisten väliseen kanssakäymiseen.*

Kouluympäristön ei pidä olla steriili ja muodollinen saareke, jossa fyysistä koskettamista ei sallittaisi. Monessa tilanteessa fyysinen läheisyys ilmentää välittämistä, välittää myönteisyyttä ja luo turvallisuudentunnetta.” Kannanotossa kannustetaan keskustelemaan aiheesta avoimesti oppilaiden kanssa, yksilöiden väliset erot ja kulttuurierot huomioiden. Koulussa ja luokassa voidaan luoda tarpeen mukaan sääntöjä koskettamista varten, jotta se tapahtuu kaikkien toiveiden mukaan. Tärkeintä sopivan vuorovaikutuksen arvioinnissa on huomioida oppilaan oma kokemus. Kannanotossa muistutetaan, että toisinaan fyysinen kosketus on välttämätöntä, esimerkiksi tilanteessa, jossa riitelevät oppilaat on erotettava toisistaan tai oppilas on poistettava luokasta fyysisiä keinoja käyttäen. Opettajan sensitiivisyyttä, tilannetajua ja oppilaiden tasapuolista kohtelua alleviivataan. Opettajan tulisi aina toimia koulua koskevien lakien ja eettisten periaatteiden mukaan.

5 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten oppilas kokee opettajan kosketuksen koulussa. Aluksi lähdimme selvittämään tilanteita, joissa opettaja koskettaa oppilasta. Halusimme syventää keskustelua opettajan kosketuksesta siihen, mitä merkitystä oppilaiden mielestä sillä on ja miksi se on tärkeää. Ennen tutkimuksen toteuttamista olimme päättäneet tutkimuskysymyksiksi kysymykset 1. & 2. Teemahaastattelun ja siitä muodostuneen aineiston kautta esille nousi kuitenkin myös kolmas tutkimuskysymys, jonka otimme mukaan tutkimukseemme. Koska tutkimme oppilaiden kokemuksia ja kosketuksen merkitystä, koimme tutkimuksemme kannalta merkittäväksi myös analysoida oppilaiden ajatuksia kosketuksesta. Tämän tutkimuskysymyksen kautta pyrimme selvittämään oppilaiden toiveita ja ajatuksia kosketuksen määrästä koulussa. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Missä tilanteissa opettaja koskettaa oppilasta?
2. Mitä merkitystä opettajan kosketuksella on?
3. Mitä ajatuksia ja toiveita oppilailla on opettajan kosketuksesta?

6 Tutkimusmenetelmä

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Kohdetta pyritään kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tarkoituksena on ymmärtää paremmin yksilön käyttäytymistä ja olemassa olevien väittämien todentamisen sijaan pikemminkin löytää ja paljastaa tosiasioita, sekä merkityksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161.) Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu hyvin käytettäväksi, kun halutaan tutkia luonnollisia tilanteita ja saada tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syyseuraus suhteista (Metsämuuronen 2006, 88). Kvalitatiivisessa tutkimusmenetelmässä kohdejoukon koolla ei ole niinkään merkitystä. Tutkimus voi olla mikrotason otos, jolla pyritään selvittämään subjektiivisia kokemuksia. (Eskola & Suoranta 1998.)

Tutkimuksemme tavoitteena oli kuulla oppilaiden ajatuksia kosketuksen merkityksestä. Koimme, että haastattelun avulla saisimme parhaiten kuulla oppilaiden ajatuksia koskettamisesta. Haastattelu sopi aineistonkeruumenetelmäksi myös, koska tutkittavien oppilaiden ikähaarukka oli laaja (7-12 vuotta). Haastattelu on aineistonkeruumenetelmänä joustava, jolloin eri ikäisten oppilaiden kanssa on mahdollista keskustella samasta aiheesta, huomioiden jokaisen yksilöllinen kehitystaso.

6.1 Tutkimuksen kohdejoukko ja toteutus

Tutkimuksemme toteutettiin eräässä suomalaisessa Normaalikoulussa marraskuussa 2019. Kysyimme koulun rehtorilta lupaa tutkimuksen toteuttamiseen ja suullisen luvan lisäksi täytimme kirjallisen lupalomakkeen (LIITE 1). Kysyimme erikseen jokaisen haastatteluluokan opettajan suostumusta tutkimuksen toteuttamiseen. Pyysimme kunkin luokan opettajalta ehdotusta haastatteluun sopivasta oppilaasta. Emme asettaneet erityisiä kriteerejä, mutta toiveenamme oli oppilas, joka rohkenee jakaa ajatuksiaan.

Ennen haastatteluja teimme esihaastattelun, jonka tarkoituksena on testata haastattelurungon toimivuutta, sekä aihealueiden järjestystä. Esihaastattelu on teemahaastattelun tärkeä osa, joka harjaannuttaa haastattelijaa tehtäväänsä ja vähentää

virheiden mahdollisuutta varsinaisissa haastatteluissa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 72-73). Esihaastattelimme viidesluokkalaista, joka on myös oppilaana Normaalikoulussa, jossa suoritimme viralliset haastattelut. Litterointivaiheessa huomasimme esihaastattelun täydentävän merkittävästi aineistoamme, joten päätimme nostaa sen mukaan varsinaiseksi haastatteluksi.

Normaalikoulun oppilailta ja heidän huoltajiltaan on luvat erilaisiin tutkimuksiin osallistumisesta. Halusimme tästä huolimatta, pyytää jokaiselta oppilaalta kasvotusten suostumusta haastatteluun. Suostumuspyynnön yhteydessä esittelimme itsemme, kerroimme mistä aiheesta tulemme oppilasta haastattelemaan ja teimme selväksi, että haastattelu on luottamuksellinen, eikä vaikuta oppilaan kouluarvosanoihin. Korostimme, että oppilaalla on oikeus kieltäytyä haastatteluun osallistumisesta. Jokainen kysytty oppilas halusi osallistua haastatteluun. Haastattelimme yhteensä seitsemää alakoulun oppilasta, yhtä jokaiselta luokka-asteelta 1-6, poikkeuksena viidenneltä luokalta osallistui kaksi oppilasta. Halusimme haastatella oppilaita eri luokka-asteilta, jotta saisimme tietoa jokaisesta ikäryhmästä, aineiston rajoittumatta vain yhteen luokka-asteeseen.

Haastattelut suoritettiin rauhallisessa tilassa opettajien neuvotteluhuoneessa, jossa ei ollut häiriötekijöitä. Haastattelut toteutettiin oppilaan koulupäivän aikana, joten ne jakautuivat useammalle päivälle oppilaan lukujärjestyksen ja luokan ohjelman mukaan. Ennen haastattelun aloittamista esittelimme itsemme uudelleen ja kävimme vielä muutaman tutkimukseen liittyvän aiheen läpi oppilaan kanssa. Kertasimme, että jokainen haastattelu nauhoitetaan, mutta nauhoitukset hävitetään, kun tutkimus on valmis, eikä niitä kuuntele meidän lisäksi kukaan muu. Keskustelimme uudelleen lyhyesti haastattelun aiheesta ja selvensimme, mitä tarkoitamme koskettamisella. Oppilaalla oli mahdollisuus kysyä aiheesta ennen aloittamista. Aloitimme haastattelun vasta kun oppilas oli valmis.

6.2 Teemahaastattelu

Toteutimme tutkimuksemme aineistonkeruun puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Valitsimme tiedonkeruumenetelmäksi haastattelun, sillä haastattelun avulla saadaan helposti validia ja reliaabelia tietoa. Haastattelu on interaktiivinen tilanne, joka mahdollistaa haastateltavan ja haastattelijan välisen vuoropuhelun (Soininen & Merisuo-

Storm 2009, 140). Haastattelussa haastateltava nähdään aktiivisena subjektina, joka luo merkityksiä. Haastattelu tarjoaa mahdollisuuden syventyä haastateltavan kokemiin merkityksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.)

Teemahaastattelussa haastattelut etenevät yksityiskohtaisten kysymysten sijaan ennalta määriteltujen teemojen mukaan. Teemat ohjaavat haastattelun sisältöä ja keskustelua ilman, että vastausvaihtoehtoja olisi etukäteen rajattu. Puolistrukturoitu teemahaastattelu sopii hyvin tiedonkeruumenetelmäksi tilanteissa, joissa halutaan selvittää arkoja, vähäisesti tutkittuja asioita kuten arvoja, ihanteita ja perusteluita. (Metsämuuronen 2006, 115.) Teemahaastattelu tuo tutkittavan äänen kuuluviin. Tutkittavien tulkinnat ja asioille antamat merkitykset ovat teemahaastattelussa tärkeitä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.) Puolistrukturoitu teemahaastattelu sopi tutkimuksemme tavoitteisiin hyvin, koska tällöin oppilas sai kertoa ajatuksiaan omin sanoin ilman, että valmiit vastausvaihtoehdot olisivat rajoittaneet tai ohjanneet häntä.

Lähdimme tutkimuskysymystemme pohjalta rakentamaan teemahaastattelun runkoa ja mahdollisimman selkeää sekä merkityspohjaista tutkimuspatteristoa. Teemahaastattelun mukaisesti (Metsämuuronen 2006) kysymykset olivat meillä apuna niin sanottuina suositus - ja apukysymyksinä, joita pääpiirteisesti määritellyt ja teemoitetut kysymysalueemme ohjasivat. Ennen haastatteluja jäsensimme haastattelukysymykset neljän eri teema-alueen mukaisesti. Haastattelumme teemat olivat (1) koskettaminen yleisesti, (2) tilanteet, joissa oppilas koskee opettajaa, (3) tilanteet, joissa opettaja koskee oppilasta, sekä (4) opettajan koskettamisen merkitys. Näiden teema-alueiden alapuolella meillä oli apuna muutamia esimerkkikysymyksiä ja -aiheita ranskalaisin viivoin merkittynä (LIITE 2).

Teemalla 1 pyrimme selvittämään, miten koskettaminen näkyy oppilaan arjessa kotona ja kavereiden kanssa. Teeman tarkoituksena ei ollut hakea vastausta tutkimuskysymyksiin vaan rakentaa luottamusta haastattelussa ja pohjustaa tutkimuksen aihetta, sekä selvittää ja tutustua oppilaan arkeen liittyviin kosketuskokemuksiin. Määrittelimme teemat 2 ja 3 ensimmäisen tutkimuskysymyksen mukaan ja haimme niillä tietoa tilanteista, joissa opettaja koskettaa oppilasta. Teema 4 muodostui toisen tutkimuskysymyksen pohjalta ja sen kautta tutkimme oppilaiden ajatuksia koskettamisen merkityksestä.

Etenimme haastattelutilanteissa haastateltavan oppilaan ehdoilla ja annoimme vuorovaikutuksellisen keskustelun ohjata tilannetta. Valmiit teema-alueisiin jaotellut kysymykset auttoivat meitä ohjaamaan keskustelua ja selvittämään vastauksia itse tutkimuskysymyksiimme. Apukysymykset toimivat niin sanottuina suunnannäyttäjinä, eivätkä siksi sellaisenaan esiintyneet kaikissa haastatteluissamme. Vaikka teemahaastattelussa ei ole valmiiksi suunniteltua runkoa on hyvä muistaa, että siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88). Juuri tämän vuoksi koimme teemahaastattelun sopivan merkityksiä ja kokemuksia kartoittavan tutkimuksemme tiedonkeruumenetelmäksi.

6.3 Lapsen haastattelu

Tutkimusaiheestamme löytyy tietoa aikuisen ja opettajan näkökulmasta, mutta ei juuri lainkaan lapsen tai oppilaan näkökulmasta. Halusimme tutkimukseemme lapsilähtöisen näkökulman, joten haastattelimme oppilaita. Haastattelumenetelmä tarjosi meille mahdollisuuden kuulla oppilaan näkökulmasta, mitä merkitystä koulussa tapahtuvalla koskettamisella on. Lasta haastatteleamalla päästään lähemmäksi hänen elämysmaailmaansa. Lapsen haastattelu on täysin oma kokonaisuutensa, jossa myös haastattelijalla on tärkeä rooli keskustelun sisällöntuottajana. Lasta haastateltaessa aikuinen määrittelee tilanteen ja haastattelun luonteen, jolloin aikuinen on lapseen nähden valta-asemassa. Haastattelija onkin tärkeässä roolissa siinä, miten lapsen ääni pääsee keskustelussa kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 128.)

Haastatteluun vaikuttaa aina se sosiaalinen kenttä, johon haastattelu sijoittuu. Sosiaalisella kentällä tarkoitetaan tutkimukseen toteuttamiseen osallistuvia toimijoita ja siihen liittyviä instituutioita. (Alasuutari 2005, 147.) Alle 15-vuotiaan lapsen huoltajalta on pyydettävä lupa haastatteluun. Koska toteutimme haastattelun Normaalikoulussa, jokaiselta oppilaalta ja huoltajalta oli jo käytännössä lupa haastatteluun. Halusimme kuitenkin kysyä suullisesti luvan jokaiselta haastateltavalta oppilaalta. Pidimme tätä tärkeänä, koska tutkimuksemme lähtökohtana oli lapsilähtöisyys, jolloin myös haastattelun toteutuksessa on tärkeää huomioida lapsen oikeudet ja etu. Onnistuneen ja toimivan haastattelun takaamiseksi kerroimme haastateltaville tutkimuksemme teeman ja

aihealueen etukäteen. Eettisesti katsottuna on oikein kertoa tiedonantajalle, mitä aihetta haastattelu koskee (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86).

Lapsella on omat odotuksensa siitä, millainen tilanne haastattelu on ja mitä siitä seuraa. Ennen haastattelua toimme oppilaalle selkeästi esille, että kaikki mistä keskustelemme jää meidän väliseksemme, eikä mikään mitä hän sanoo, vaikuta hänen arvosanoihinsa. Lapsi on haastattelussa sosiaalinen toimija, joka tunnistaa sosiaalisen vuorovaikutuksen käytäntöjä ja myös orientoituu siihen oletamiensa toiminnan seurausten mukaan (Alasuutari 2005, 147-148).

Tutkimushaastattelussa on aina läsnä lapsen ja aikuisen valta-aseman ero. Valta-aseman ero voi näyttäytyä tutkimushaastattelun näkökulmasta sekä myönteisenä että kielteisenä asiana. Myönteisenä seurauksena voidaan nähdä se, että ero antaa aikuiselle oikeuden esittää kaikenlaisia kysymyksiä ja odottaa lapselta rehellisiä vastauksia. Kielteiseksi valta-aseman ero voi kääntyä, jos lapsen vastaamista ohjaa koulusta tuttu pyrkimys oikeiden vastausten antamiseen. Tällöin lapsen ja aikuisen valtaero muovaa merkittävästi haastattelun vuorovaikutusta. (Alasuutari 2005, 152-153.) Jos lapsi kokee, että haastattelussa on oikeita ja väriä vaihtoehtoja, hän toki vastaa sen mukaan, minkä kokee oikeaksi vastaukseksi. Tällöin lapsen vastaukset kertovat enemmän siitä, mitä hän odottaa haastattelijan haluavan kuulla, kuin hänen todellisista ajatuksistaan. Rohkaisimme oppilasta kertomaan omin sanoin ajatuksistaan ja painotimme, ettei ole oikeita tai väriä vastauksia. Haastattelussa on tärkeää muistaa olla johdattelematta vastaajaa. Pyrimme toimimaan haastattelijoina mahdollisimman neutraalisti ja puolueettomasti.

Haastattelutilanteesta on tärkeää tehdä mahdollisimman rento ja viihtyisä, jotta lapsella on turvallinen ja hyvä olo. Lapsen haastattelussa on erityisen tärkeää puhua lapsen kielellä. Ideana on tavoittaa lapsen tapa jäsentää maailmaansa ja hänen merkityksiään, jolloin lapsen kielellä on oltava riittävästi tilaa haastattelussa. Haastattelija kuuntelee ja tunnistaa lapsen tapaa puhua ja sen perusteella hänen tulee sovittaa oma puheensa lapsen tarjoamiin kuvaamisen tapoihin ja ilmaisuihin, lapsen kehityksellinen taso huomioiden. (Alasuutari 2005, 154.) Haastattelukysymykset on hyvä liittää lapsen arkeen ja päivittäisiin rutiineihin. Lapsen on helpompi vastata, kun keskustelu rakennetaan hänen elämänpiiriinsä (Alasuutari 2005, 162). Haastattelijan herkkyyks lapsen haastattelussa on erityisen arvokasta. Aloitimme haastattelun keskustelemalla oppilaan perheestä,

harrastuksista ja kavereista. Liitimme mukaan keskusteluun tutkimusaiheemme, *kosketuksen*, keskustelemalla oppilaan arjessa tapahtuvasta koskettamisesta. Tähän virittäviä kysymyksiä olivat esimerkiksi millaisissa tilanteissa vanhemmat koskettavat oppilasta (mm. halaaminen ennen nukkumaanmenoa) ja miten näyttää kaverille, että kaveri on tärkeä.

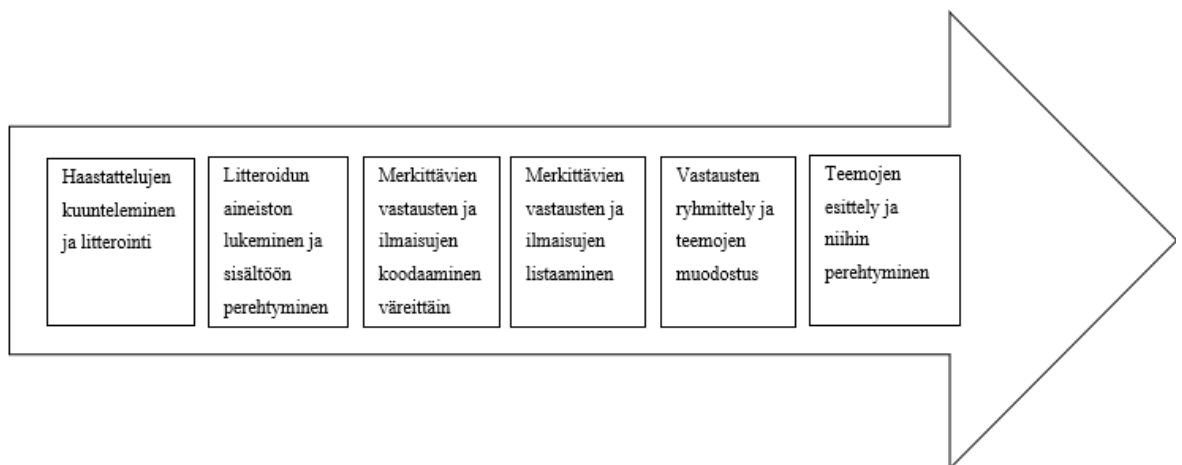
Lapsen haastattelussa on huomioitava, että lapsi ei välttämättä tunne kaikkia haastattelussa käytettäviä käsitteitä. Ennen haastattelun aloittamista selvensimme oppilaalle, mitä tarkoitamme käsitteellä *koskettaminen*. Määrittelimme koskettamisen kaikenlaisiksi arjessa tapahtuvaksi kosketukseksi, hipaisusta halaukseen. Haastattelun aikana varmistimme, että oppilas ymmärtää mitä tarkoitamme ja selitimme tarkemmin, mikäli näin ei ollut.

6.4 Aineiston käsittely ja analysointi

Aloitimme käsittelemään aineistoa heti haastattelujen jälkeen litteroimalla aineiston. Litteroimme jokaisen nauhoittamamme haastattelun huolellisesti ja sanatarkasti, haastateltavan kehonkielen huomioon ottaen. Litteroinnista jätettiin kuitenkin pois tutkimuksemme kannalta turhat kertomukset ja äännähdykset, joiden emme nähneet vaikuttavan aineiston analysointiin. Litteroimme jokaisen haastattelun samojen periaatteiden mukaisesti. Haastattelut kestivät 25 minuutista 40 minuuttiin ja litteroimamme aineisto on jokaisen haastattelun osalta noin kymmenen sivua pitkä. Litteroidussa aineistossa käytämme haastatteliijoista lyhenteitä A (Adele) ja K (Katariina) sekä haastateltavasta lyhennettä O (oppilas). Tämän lisäksi olemme numeroineet haastateltavat luokka-asteiden mukaisesti (O1 = ensimmäisen luokan oppilas, O2 = toisen luokan oppilas jne.). Koska viidenneltä luokalta tutkimukseen osallistui kaksi oppilasta, käytämme kyseisistä haastateltavista lyhenteitä O5 ja O7. Säilytämme litteroitua aineistoa salasanan takana pilvipalvelussa. Tulemme hävittämään sekä haastattelut että litteroinnit heti tutkimuksen valmistuttua.

Analysoimme aineistomme manuaalisesti aineistolähtöisellä menetelmällä. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta keräsimme litteroiduista haastatteluistamme vastauksia tutkimusongelmiin ja koodasimme aineiston sen mukaisesti (kuvio 1.)

Sisällönanalyysin periaatteiden mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018) kävimme ensin läpi aineistosta asiat ja vastaukset, jotka olivat tutkimuksemme kannalta merkittäviä. Tämän jälkeen redusoimme eli pelkistimme, sekä erottelimme tutkimustehtäväämme kuvaavat ilmaisut. Analyysivaiheen tehtävä on saada poimittua aineistosta irti se, mitä suorissa lainauksissa ei sellaisenaan ole esillä (Ruusuvaori & Nikander & Hyvärinen, 2010, 19). Merkitsimme sinisellä värillä haastattelusta kaikki ne kohdat, jotka vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen (missä tilanteissa opettaja koskettaa oppilasta), punaisella ne kohdat, jotka vastaavat toiseen tutkimuskysymykseen (mitä merkitystä opettajan kosketuksella on) ja vihreällä kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaavat ilmaisut (mitä ajatuksia ja toiveita oppilailla on opettajan kosketuksesta). Koodaus jäseni aineistoamme ja helpotti sen käsittelyä. Olemme havainnollistaneet sisällönanalyysin etenemistä seuraavassa kuviossa (kuvio 1).

Kuvio 1. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen.

Keräsimme merkityt asiat yhteen ja jaottelimme ne sopiviin ryhmiin. Vertailimme ja analysoimme harkiten jokaiseen ryhmään koottuja ilmaisuja. Teemoittelimme vastaukset ja määrittelimme analyysiyksikkömme teemojen mukaan hyvin selkeiksi ja helposti ymmärrettäviksi. Sisällönanalyysin menetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta asiasta kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Analyysin avulla järjestetään aineisto selkeään muotoon sen merkitystä kadottamatta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117-122.)

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen mukaan selvitimme, missä tilanteissa opettaja koskettaa oppilasta (tutkimuskysymys 1). Halusimme välttää antamasta oppilaalle valmiita esimerkkejä kosketustilanteista. Ideana oli, että oppilas itse kertoo hänelle mieleen tulevista kosketustilanteista ja keskustelu jatkui niihin liittyvillä jatkokysymyksillä ja vastauksilla. Ryhmittelimme esille nousseet ilmaisut niiden sisällön perusteella viiteen eri ryhmään. Analysoimme vastausten yhtäläisyyksiä ja teemoiksi muodostuivat:

1. ohjaustilanne
2. lohdutustilanne
3. tervehtimistilanne
4. hellyydenosoitustilanne
5. muu kosketustilanne

Toinen tutkimuskysymys keskittyi tutkimaan opettajan kosketuksen merkitystä. Sisällönanalyysin tyylillä poimimme sisällöllisesti samankaltaiset ilmaisut ja vastaukset omiin ryhmiin ja tämän jälkeen annoimme ilmaisuja kuvaavan teeman ryhmälle. Kosketuksen merkitykset jakaantuivat tässä tutkimuksessa kolmeen teemaan. Nämä teemat ovat:

1. kosketus merkitsee välittämistä
2. kosketus tuo turvaa
3. kosketus rauhoittaa ja luo hyvän olon.

Kolmas tutkimuskysymyksemme muodostui aineiston analyysivaiheessa. Käydessämme aineistoa läpi ja etsiessämme ilmaisuja ja vastauksia ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen, huomasimme, kuinka aineistosta nousi esille useaan otteeseen oppilaiden ajatuksia, pohdintoja ja toiveita opettajan kosketuksesta ja sen määrästä koulussa. Näitä esiintyi jokaisen yksittäisen oppilaan haastatteluaineistossa. Tutkimuksemme kautta pyrimme selvittämään oppilaiden kokemuksia ja ajatuksia kosketuksen merkityksestä koulussa. Koska tutkimme merkityksiä, koimme tutkimuksemme kannalta validiksi analysoida oppilaiden ajatuksia opettajan kosketukseen liittyen. Tästä syystä halusimme lisätä kolmanneksi tutkimuskysymykseksi: *Mitä ajatuksia ja toiveita oppilaalla on opettajan kosketuksesta?*

Kolmannen tutkimuskysymyksen kohdalla analyysi oli vielä edellisiäkin aineistolähtöisempi, sillä alkuperäinen tutkimuskysymys tai teemahaastattelurunko eivät ohjanneet koodausta eivätkä teemoittelua. Määritimme kolmannen tutkimuskysymyksen mukaan kolme teemaa ja etsimme tämän jälkeen aineistosta teemoihin sopivia ilmaisuja ja vastauksia. Teemoiksi muodostui kolme kysymystä, jotka ovat:

1. Mitä ajatuksia opettajan kosketus herättää oppilaassa?
2. Kokeeko oppilas opettajan kosketuksen tärkeäksi?
3. Minkä verran koulussa pitäisi olla kosketusta?

Kävimme aineiston läpi useaan otteeseen ja etsimme haastatteluista tutkimuksemme kannalta sisällöllisesti merkittäviä vastauksia. Olemme koonneet aineistosta nousseet teemat seuraavaan kuvioon (kuvio 2).

Kuvio 2. Tutkimuskysymykset ja sisällönanalyysin pohjalta muotoutuneet teemoitetut ryhmät.

7 Tutkimustulokset

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää alakoulun oppilaiden ajatuksia ja kokemuksia opettajan kosketuksesta. Seuraavaksi käsittelemme tutkimustuloksia asettamiemme tutkimuskysymysten “Missä tilanteissa opettaja koskettaa oppilasta?”, “Mitä merkitystä opettajan kosketuksella on?” ja “Mitä ajatuksia ja toiveita oppilailla on opettajan kosketuksesta?” kautta erillisinä kokonaisuuksina. Käsittelemme kokonaisuuksia analyysivaiheessa muodostamiemme teemojen mukaisesti. Esittelemme vastaukset kuvioihin koottuna kunkin tulososan lopussa (kuvio 4, kuvio 5 & kuvio 6).

7.1 Opettajan kosketus koulussa

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen mukaan lähdimme selvittämään tilanteita, joissa opettaja koskee oppilasta koulussa. Sisällönanalyysin kautta tuloksemme jakautuivat viiteen eri teemaan. Opettajan kosketusta koulussa ilmeni ohjaus-, lohdutus-, tervehtimis- ja hellydenosoitustilanteissa, sekä muissa tilanteissa. Seuraavaan kuvioon olemme koonneet teemoittelun mukaisesti ne tilanteet, joissa opettaja koskettaa oppilasta (kuvio 3.) Olemme koonneet kuvioon kosketustilanteiden lisäksi tavat, joilla opettaja koskettaa esitetyssä tilanteessa ja koskettamisen tavoitteet.

KOSKETUSTILANNE	KOSKETUSTAPA	KOSKETTAMISEN TAVOITE
Ohjaustilanne	Hellä kosketus olkapäähän tai selkään	Oppilaan huomion ja keskittymisen ohjaaminen oppitunnilla ja siirtymätilanteessa, työrauhan edistäminen
Hellydenosoittamistilanne	Halaaminen, silittäminen, kädestä pitäminen, muu hellä kosketus esim. selän taputtaminen	Oppilaan huomiointi, hellyyden ja läheisyyden osoittaminen, oppilaan kosketukseen vastaaminen
Tervehtimistilanne	Kättely, halaaminen	Oppilaan huomiointi tavatessa ja hyvästeltäessä, onnittelu ja kannustaminen erityistilanteissa
Lohduttamistilanne	Halaaminen, silittäminen, hellä kosketus	Myötätunnon osoittaminen, oppilaan mielialan kohottaminen, huolehtiminen
Muut kosketustilanteet	Halaaminen	Koulutehtävän yhteydessä koskettaminen

Kuvio 3. Kosketustilanteet ja niihin liittyvät kosketustavat ja -tavoitteet.

7.1.1 Ohjaustilanne

Ohjaustilanteeksi olemme määritelleet kaikki tilanteet, joissa opettaja on kosketuksellaan ohjeistanut oppilasta. Ohjaustilanteissa tapahtuvalla kosketuksella tarkoitetaan kosketusta, joka ohjaa tai edesauttaa oppilasta keskittymään meneillään olevaan tilanteeseen tai tapahtumaan. Näitä tilanteita ja tapahtumia ovat esimerkiksi opetustilanne, jonotustilanne ja siirtymätilanne. Ohjaavan kosketuksen tavoitteena voi olla oppilaan huomion kiinnittäminen, keskittymisen herättely, siirtymisen ohjaaminen ja hiljaisuuden, sekä työrauhan edistäminen.

O2: *Jos tarvii mennä omalle paikalle ope osoittaa ja pitää selästä kiinni.*

O2: *--kun mä en tajuu mitää nii se aina koittaa selästä sillee et mee tonne, se aina kaikille ottaa selästä silleen vähän niinku periaatteessa tuuppaa mut silleen hellästi.*

Toisluokkalaisen oppilaan kertomuksista käy ilmi, että kyseessä on tilanteet, joissa opettaja yrittää kosketuksellaan ohjata oppilasta siirtymään paikasta a paikkaan b.

O7: *--jos öö mä oon vaik jutellu tosi paljon esimerkiks ruokajonossa nii jonku mun kaverin kaa nii opettaja on niinku koskenut mua...mä oon niinku huomannu et se tarkottaa sitä et mun pitäis olla niinku hiljaa siin vaihees--*

Viidennen luokan oppilas muisteli ruokalassa tapahtunutta opettajan kosketustilannetta. Opettajan kosketus toimi tilanteessa selkeästi rauhoittavana eleenä, jolla pyrittiin saamaan aikaan hiljaisuus.

O3: *--nyt muistan, kässäopekin on koskenut mua, kun hän näytti, miten ajetaan ompelukoneella--*

Opettaja on koskettanut oppilasta opetustilanteessa, jossa päämääränä on ollut opettaa oppilaalle ompelukoneen käyttöä. Kosketuksen tavoitteena on ollut ohjata oppilasta.

7.1.2 Hellyydenosoitustilanne

Tämän teeman alle ryhmittelimme kaikki ne tilanteet, joissa opettaja osoittaa kosketuksensa kautta huomiota, hellyyttä ja läheisyyttä oppilasta kohtaan. Koimme tämän teeman alle sopivaksi myös vastavuoroiset kosketustilanteet. Tällainen on

esimerkiksi tilanne, jossa oppilas menee halaamaan opettajaa ja opettaja vastaa oppilaan halaukseen. Haastatteluissa oppilaat kertoivat kosketustilanteista, joissa opettaja silittää, halaa, pitää kädestä kiinni tai koskettaa muulla tavalla hellästi. Kosketus viestii, että opettaja huomaa oppilaan yksilönä ja välittää oppilaasta.

O2: --esim sillon kun olin ollu kipee joku neljä päivää, sillon ope oli silleen et otti tästä kiinni (koskettaa hartioitaan) et se melkeen halas niinku--

Oppilas kertoi tilanteesta, jossa opettaja on osoittanut erityistä huomiota häntä kohtaan. Tilanteessa oppilas on edelliset neljä päivää ollut estynyt käymään koulua ja hänen tullessaan takaisin kouluun opettaja on osoittanut läheisyyttä ja iloa oppilaan paluusta koskettamalla oppilasta.

O5: --sillee et tulee taputtamaan selkää, et hei mitä sä teet tai semmost ja sit tulee kysyy, et miten menee tai jotain tämmöst--

Kosketuksella opettaja on halunnut huomioida oppilaan taputtamalla häntä selkään ja samalla kysymällä kuulumisia. Kosketus tällaisessa tilanteessa vahvistaa verbaalista viestiä ja ilmaisee opettajan välittämisestä.

O4: --mut joskus niinku yleensä oppilaat menee halaamaan ku se on ...mut meidän ope tai enkun ope ei vastustele yhtään, et ne niinku ottaa sen sillee lämpimästi vastaan.

O2: No neki aina halaa jos joku menee halaa.

Kahdesta edellä esitetyistä oppilaiden ilmaisuista nousee esille oppilaiden ja opettajan välinen läheinen suhde. Opettajien ja oppilaiden välillä tapahtuvat halaukset ovat näissä esimerkeissä vastavuoroisia kosketustilanteita, joissa opettaja ottaa vastaan oppilaan läheisyyden, sekä hellydenosoituksen ja vastaa siihen myös itse halaamalla.

O2: Jos mennää jonnekki, nii joskus voi olla open pari nii sillon mä pidän kädestä kiinni. Oppilas kertoi tilanteesta, jossa kosketus on vastavuoroista. Käsikkäin käveleminen on koulussa tapana siirryttäessä paikasta toiseen, mutta myös osoitus oppilaan ja opettajan välisestä läheisyydestä. Opettajan pariaksi pääseminen on oppilaalle erityinen tilanne, jossa kädestä pitämisen lisäksi pääsee juttelemaan ja olemaan lähellä opettajan kanssa.

7.1.3 Tervehtimistilanne

Tervehtimistilanteiksi olemme määritelleet kaikki tilanteet, joissa opettaja ja oppilas tapaavat tai hyvästelevät toisensa. Moni oppilas mainitsi opettajan koskettamisesta, joka tapahtuu tavatessa ja hyvästeltäessä. Näihin tilanteisiin liittyvä koskettaminen oli kättelemistä tai halaamista. Koskettaminen tapahtui tilanteissa, jolloin palattiin viikonlopun tai loman jälkeen kouluun, ja tilanteissa, jolloin lähdettiin viikonlopun tai loman viettoon. Aineistosta nousi esille myös tilanteita, joissa puhuttiin todistusten ja lukudiplomien antamisesta, sekä näissä tilanteissa tapahtuvasta kosketuksesta. Yhdistimme kyseiset tilanteet tähän teemaan kuuluviksi.

O2: No halaan mä joskus aina kun tullaan kouluun esim joululomalta tai syyslomalta tai kesälomalta, jos on ollu pitkä aika, ettei näe opea tai harjoittelijoita, niin sitten.

Oppilaan kertomuksesta ilmenee, kuinka kosketusta tapahtuu esimerkiksi halauksen muodossa lomalta palatessa.

O3: --ehkä todistustenjaossa halaan—

O6: --jos on joku todistustenjako tai joku tällänen sit mä halaan mut en mä ikinä tyylii muuten.

Todistustenjako tapahtuu suomalaisen peruskoulun 1.-6. vuosiluokilla kerran tai kahdesti vuodessa. Se ajoittuu yleensä ajallisesti samaan kohtaan, kun lähdetään joului- tai kesälomalle. Tilanteen voidaan nähdä olevan perinteeksi muodostunut tapa, jolloin hyviin käytöstapoihin ja normeihin kuuluu kätteleminen tai halaaminen. Jälkimmäisestä oppilaan ilmauksesta ilmenee, kuinka kosketusta ei juuri muuten tapahdu, eli voidaan päätellä tilanteen olevan oppilaalle opetettu ja tavaksi iskostunut normi.

O7: --no esimerkiksi ku on saatu ne jotkut öö esimerkiks lukudiplomit tai vastaavat nii sillon on annettu ne ja halattu tai käteyty tai vastaavaa--

Oppilas kuvasi kosketustilannetta, joka voidaan nähdä tietynlaisena normina. Tilanteessa opettaja haluaa onnitella ja rohkaista oppilasta hyvin suoritetusta työstä. Tällaisiin tilanteisiin kuuluu usein osaksi kättely tai halaus.

7.1.4 Lohduttamistilanne

On tilanteita, joissa opettaja koskettaa oppilasta, kun oppilaalla on paha mieli, nolostunut olo tai oppilas on loukannut itsensä. Näissä tilanteissa opettajan kosketus on hellä ja lohduttava. Kosketuksen tavoitteena on osoittaa myötätuntoa ja saada oppilaalle parempi olo. Lohduttavaan kosketukseen liittyy usein lohduttavat sanat. Kosketus lisää lohduttavien sanojen voimaa.

O3: --no koska se oli niin noloa, kun olin tunnin myöhässä, ja sit se lohdutti mua ku ope silitti mua.

Oppilas tunsi häpeää, koska oli myöhästynyt oppitunnilta. Opettaja oli huomannut, että oppilaalla on selkeästi paha mieli myöhästymisestä. Sen sijaan, että oppilas olisi saanut toruja, oli opettaja lohduttanut oppilasta päätä silittämällä, jolloin oppilaalle oli tullut parempi mieli. Opettaja osoitti erinomaista tilannetajua ja myötäelämistä.

A: Kun sä puhuit siitä tilanteesta, et jos on esimerkiksi joku riita ja toivois et joku halais nii koeks sä et joku näist kolmesta opesta on semmoses tilantees halannu sua?

O7: No on yks ope joskus mun mielestä, kun se on niinku huomannu et mul on selkeesti paha olo.

Oppilas kertoi tilanteesta, jossa oli riidellyt kavereiden kanssa ja on toivonut tällaisessa tilanteessa opettajalta halausta. Hän muisteli, että ainakin yksi opettaja on tullut halaamaan, kun on huomannut, että hänellä on tilanteesta paha olo. Oppilaan kertomasta voi päätellä, että opettajan halaus on ollut tilanteessa merkittävä ja toivottu asia, joka antoi lohtua pahan mielen keskelle.

O4: --no vaikka, jos kaatuu ja alkaa itkee nii sit se voi niinku auttaa sut ylös ja sillee niinku vaik taputtaa selkään tai jotain tommosta.

Koulussa tapahtuu pienempiä ja suurempia tapaturmia, jolloin opettajaa kaivataan paikalle auttamaan ja lohduttamaan. Opettajan rauhallinen ote on vastaavissa tilanteissa tärkeä.

7.1.5 Muu kosketustilanne

Edellä mainittujen kosketustilanteiden lisäksi aineistosta nousi esille muita tilanteita, joissa opettaja koskettaa oppilasta. Tutkimusaiheemme kannalta nämä muut tilanteet eivät ole niin relevantteja, että nostaisimme niitä pääteemoihin, mutta halusimme silti mainita niistä. Oppitunneilla on joskus tehtäviä, joihin liittyy koskettaminen. Koskettaminen on yleensä vastavuoroista ja usein oppilas tekee aloitteen.

O3: *--niissä halataan opea... kaikki halua opea—*

Oppilas kertoi englannin tunnilla luettavista runoista, joissa halataan leikin yhteydessä ja kaikki olivat halanneet myös opettajaa.

A: *Okei, entä halasiks te opettajaa?*

O7: *Joo.*

A: *Muistaks sä, et halasiks sä vai kätteliks sä?*

O7: *Mä halasin sitä silloin.*

Oppilas kertoi tilanteesta, jossa opettaja oli antanut tehtävän, että kaikki oppilaat saavat halata tai kätellä toisiaan lukudiplomien jakamisen yhteydessä. Oppilas oli halannut myös opettajaa.

Kuvio 4. Koulussa tapahtuvat opettajan kosketustilanteet.

7.2 Kosketuksen merkitys oppilaille

Tässä kappaleessa esittelemme aineiston pohjalta tekemiämme tulkintoja opettajan kosketuksen merkityksestä oppilaille. Tulokset perustuvat tekemäämme aineiston sisällönanalyysiin. Merkitysten tutkimisessa on huomioitava tulosten tulkinnanvaraisuus. Haastatteluissa opettajan kosketuksen merkitys tuli esiin kosketukseen liittyvän keskustelun ohessa, sekä vastauksena suoraan kysymykseen kosketuksen merkityksestä. Tulkitsimme aineistosta vain tutkimuksemme kannalta valideita kosketuksen

merkityksiä, emmekä lähteneet tekemään tulkintoja kaikkien aineistossa ilmenneiden kosketustilanteiden yksittäisistä merkityksistä.

Tässä tutkimuksessa jaoin kosketuksen merkitykset kolmeen eri teema-alueeseen, jotka ovat 1) kosketus merkitsee välittämistä, 2) kosketus tuo turvaa, ja 3) kosketus rauhoittaa ja luo hyvän olon. Teema-alueet kuvaavat selkeästi aineistosta esille nousseita keskeisimpiä kosketuksen merkityksiä. On kuitenkin huomioitava, että kosketuksella voi olla useampia eri merkityksiä, eivätkä ne välttämättä jakaudu yksiselitteisesti vain tiettyjen teemojen alle.

7.2.1 Kosketus merkitsee välittämistä

Opettaja huomioi oppilaan kosketuksellaan, joka on viesti oppilaalle opettajan välittämisestä. Kosketus osoittaa opettajan olevan läsnä ja oppilasta varten. Kosketuksella opettaja voi verbaalisen viestinnän lisäksi reagoida ja vastata oppilaan tunteisiin. Tämän teema-alueen alapuolelle rajasimme sellaiset vastaukset, joissa yhdistyy kosketuksen merkitys arvostuksen, välittämisen sekä läheisyyden luojana.

O3: --silittys on aina lohduttanut mua--

Oppilas kertoi tilanteesta, jossa hänellä oli paha mieli ja opettaja lohdutti häntä silittämällä. Silittämisen tarkoituksena on ollut lohduttaa oppilasta. Lohduttaminen viestii siitä, että halutaan saada parempi mieli toiselle. Motiivina on ilmaista, että välittää toisen tunteista ja haluaa tehdä toiselle paremman olon.

O7: --nii välil jos mul tulee vaik tosi paha mieli nii mää just kaipaisin esimerkiks sitä halii joltain aikuiselta--

Moni oppilas kertoi opettajan halauksesta ja siitä seuraavasta välitetyksi tulemisen tunteesta. Halaaminen on oiva tapa osoittaa välittämistä, sekä toisen huomioimista ja sillä on suuri sosiaalinen merkitys.

K: Milt se sun mielestä tuntuu, se opettajan koskettaminen?

O4: No jos puhutaan halaamisesta nii ihan niinku kivalta, en mä tiedä.

A: Miks se tuntuu kivalta?

O4: *No tuntuu semmoselta et sust pidetään ja niinku opettajat ei niinku vihaa sua tai jotain sellasta et niinku sä oot hyvä oppilas ja ne arvostaa sua ja tollasta.*

Opettajan kosketus ja halaus viestii oppilaalle opettajan arvostuksesta. Arvostuksen tunne voi parantaa oppilaan itsetuntoa ja lisätä läheisyyden kokemusta opettajan kanssa. Sanallisen palautteen lisäksi oppilas voi saada kosketuksen kautta kehuja ja tiedon siitä, että on hyvä oppilas, jota opettaja arvostaa.

Seuraavissa kolmessa haastattelupätkässä oppilaiden vastaukset kertovat halauksen viestivän molemminpuolisesta välittämisestä. Oppilaalle on merkityksellistä tietää, että opettaja välittää hänestä ja myös kertoa opettajalle omasta välittämisestään.

O2: *--halaamisesta tulee olo et välittää toisesta ja toinen välittää susta--*

K: *Mitä hyviä ja huonoja puolia sil vois olla, et jos sitä koskettamista olis enemmän?*

O7: *No hyvii puolii ois se, että mä tuntisin itteni tosi tärkeeks siin vaiheessa ja no se on mun mielestä kivaa kun saa halin ja tämmöstä--*

A: *Mitä merkitystä sillä voi olla, että ope koskettaa tai et sä kosketat opettajaa?*

O2: *--no se voi olla et tykkää tai välittää--*

7.2.2 Kosketus tuo turvaa

Hyvä kosketus tuo turvaa oppilaalle. Turvallisuuden tunne muodostuu oppilaalle läheisen aikuisen läsnäolosta ja läheisyydestä. Tärkeää on oppilaalle muodostunut tieto siitä, ettei hän ole yksin vaan paikalla on aikuinen, johon voi turvautua. Luotettava ja helposti lähestyttävä opettaja luo oppilaalle turvallisen olon.

O2: *--silittämisestä tulee turvallinen olo ja hyvä olo--*

A: *Osaaks sä viel sanoo et mikä sun mielestä on tärkein juttu siin et opettaja koskettaa ja sä kosketat opettajaa?*

O4: *No, tulee semmonen turvallinen olo ja sit niinku, se on vaan niinku kivaa.*

Usean haastatellun oppilaan vastauksissa tuli esiin kosketuksen merkitys turvallisuuden tuojana. Oppilaiden vastauksista ilmenee, kuinka turvallisuuden tunne antaa hyvän olon. Kosketuksesta pidetään ja se vahvistaa opettajan ja oppilaan välistä suhdetta.

A: Onks se susta tärkeätä et opettajaa voi halutessaan mennä halaamaan?

O6: Joo.

A: Miks se on sun mielestä tärkeätä?

O6: Mmm...koska siis niinku tulee sellanen olo et pystyy jos haluaa halata jotain nii sit voi--

A: Mm, luoks se jotain turvaa tänne vai?

O6: Joo.

A: Osaaks sä sanoa et millä tavalla?

O6: En mä tiää...tulee jotenki semmonen turvallisempi olo.

Kuudennen luokan oppilaan haastattelussa käy ilmi, ettei hänen ja opettajan välistä kosketusta tapahdu koulun arjessa, eikä hän myöskään toivo sitä. Hän kuitenkin kertoi, miten tärkeää on, että opettajaa voi halutessa mennä halaamaan. Riippumatta siitä, menisikö hän koskaan halaamaan opettajaa, hän piti merkityksellisenä sitä, että siihen on mahdollisuus ja kertoi sen tuovan hänelle turvaa. Esimerkistä tulee hyvin esille, opettajan kosketuksen merkitys turvallisen ympäristön rakentajana ja turvallisuuden tunteen tuojana oppilaalle. Opettajan helposti lähestyttävyyden merkitys ja läheinen suhde oppilaisiin korostuu, vaikka kosketusta ei tapahtuisi.

A: Onks se sulle tärkeätä et saa halata?

O2: On joo.

A: Miks se on tärkeätä?

O2: En mä tie, se vaan tuntuu kivalta.

Kakkosluokkalainen oppilas koki halaamisen mahdollisuuden yhtä tärkeäksi, kuin kuudennen luokan oppilas. Toisin kuin kuudennen luokan oppilas, kakkosluokkalainen oppilas myös halasi opettajaa ja opettaja kosketti häntä useammin. Oppilas ei maininnut haastattelussa suoraan kosketuksen tuovan turvaa, vaan hän kertoi, että halaaminen tuntuu kivalta. Tulkitsimme vastausta niin, että koska opettajan halaaminen tuntuu kivalta ja opettaja on oppilaalle läheinen, tämä läheisyys ja kosketus tuo oppilaalle myös turvaa.

7.2.3 Kosketus rauhoittaa ja luo hyvän olon

Oppilaat kertoivat kosketuksen rauhoittavasta vaikutuksesta. Kuten tutkimuksemme kappaleessa 3.1 käy ilmi, kosketus nostaa oksitosiinihormonin määrää elimistössä, jonka seurauksena kosketuksella on ihmiseen rauhoittava vaikutus. Kosketus voi rauhoittaa eri tavoilla. Koulussa opettajan kosketus voi rauhoittaa oppilasta, jolla on paha mieli, oppilasta, joka on levoton tai hermostunut ja oppilasta, joka on huolissaan tai ahdistunut. Kosketus voi rauhoittaa levotonta oppilasta keskittymään oppitunnilla tai jonottajia hiljentymään jonossa. Tällaisissa tilanteissa kosketusta käytetään yleensä tehokeinona sanallisen viestinnän tai eleiden ja ilmeiden kanssa. Kosketus voi rauhoittaa myös oppilasta, jonka itsesäätelykeinot ovat heikot ja tämä näkyy esimerkiksi maltin menettämisenä. Opettajalta vaaditaan vastaavassa tilanteessa hyvää tilannetajua, koskettaminen tulee ajoittaa oikein. Tutkimuksessamme ei tullut esille edellä mainitun kaltaista tilannetta.

A: Mitä sun ope on silittänyt?

O1: Päätä.

A: Okei, miltä se on tuntunut?

O1: Rauhoittavalta.

Ensimmäisen luokan oppilas kertoi, kuinka opettajan silytys rauhoittaa häntä. Tässä tilanteessa silittämisellä on ollut rauhoittava merkitys oppilaan oloon ja mielentilaan. Pään silittäminen voidaan nähdä myös hellyydenosoituksena, jolla halutaan luoda turvaa oppilaille ja osoittaa läheisyyttä.

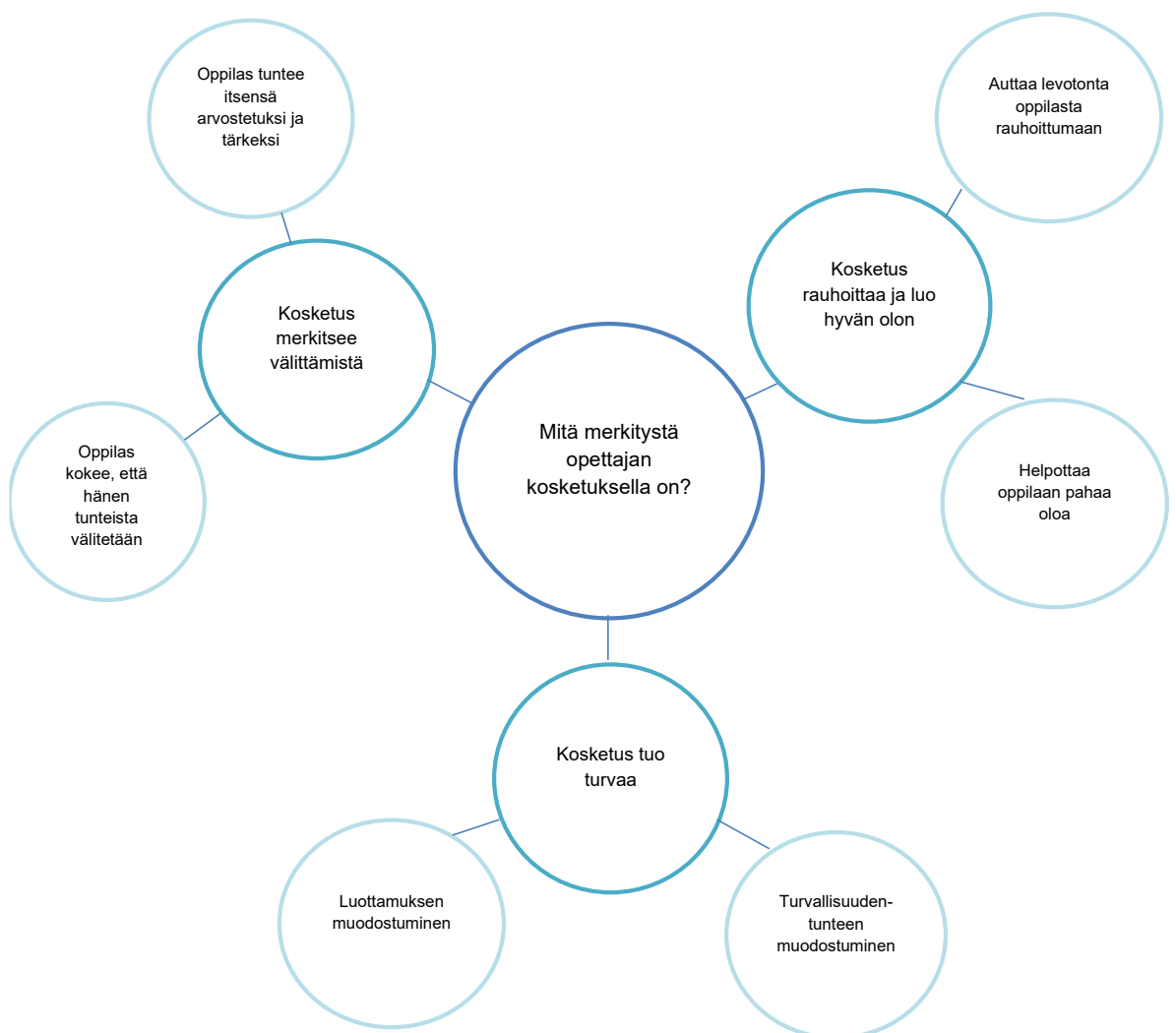
O7: Jos öö mä oon vaik jutellu tosi paljon ruokajonossa...nii opettaja on niinku koskenu mua ja sitten niinku ...mut mä oon niinku huomannu et se tarkoittaa sitä et mun pitäis olla niinku hiljaa siin vaihees.

Tässä viidesluokkalaisen oppilaan kertomuksessa opettajan kosketuksella on ollut tarkoitus rauhoittaa levottomuutta ruokalassa ja huomauttaa oppilaille kosketuksen kautta puhumisen lopettamisesta. Vastaavanlaisia kosketustilanteita tuli esille esimerkiksi opettajan koskettaessa oppilasta ennen oppitunnin alkua. Näissä haastatteluista esille nousseissa tilanteissa opettajalla on ollut tarkoituksenaan hiljentää oppilas ja saada luokkaan hyvä työrauha.

A: Jos opettaja halaisi sua, millanen olo sulle tulis siitä?

O3: No hyvä, koska aina jos joku haluaa, siitä tulee hyvä olo.

Opettajan halaus tai hellä kosketus luo oppilaalle hyvän olon. Toisaalta oppilaan vastauksesta käy ilmi, kuinka hän pitää kosketuksesta ja halaamisesta yleisestikin. Kolmannen luokan oppilaan vastauksessa *“aina jos joku”* viittaa siihen, kuinka kaikki halaukset tuovat hänelle hyvän olon.

Kuvio 5. Oppilaiden kokemukset opettajan kosketuksen merkityksestä.

7.3 Ajatuksia kosketuksesta

Puolistrukturoitu teemahaastattelu toi aineistoomme paljon sisältöä sekä kysytyjen teemojen puitteissa että muun haastattelutilanteeseen kuuluvan vuorovaikutuksellisen keskustelun lomassa. Huomasimme aineistoa analysoidessamme, kuinka monia ajatuksia löytyi myös oppilaiden kosketuskokemuksista ja kosketuksen määrästä koulussa. Lähdimme ammentamaan aineistosta oppilaiden ajatuksia ja toiveita opettajan kosketuksesta koulussa.

Oppilaiden kertomuksista ilmenee, kuinka opettajan kosketusta pidetään luonnollisena ja tärkeänä osana vuorovaikutustilanteissa viestimistä. Monille oppilaille opettajan kosketus oli merkittävä tekijä huomatuksi tulemisessa. Monelle kosketus oli niin luonnollinen osa koulun arkea, ettei sitä ollut tullut sen enempää miettineeksi.

Jaottelimme aineistosta esille nousseet ilmaisut niiden sisältöjen perusteella teemoihin. Ensimmäinen teema käsittää oppilaiden vastaukset ja kertomukset siitä, mitä ajatuksia opettajan kosketus oppilaissa herättää. Toinen teema-alue kokoaa yhteen oppilaiden kokemukset siitä, kokevatko he kosketuksen tärkeäksi. Kolmas teema muodostui suorasta kysymyksestä, jonka esitimme jokaiselle oppilaalle haastattelussa. Kysymys selvitti, minkä verran koulussa pitäisi olla kosketusta.

7.3.1 Mitä ajatuksia opettajan kosketus herättää oppilaassa?

Oppilaiden vastausten perusteella kosketus tapahtuu toisinaan oppilaan aloitteesta ja toisinaan opettajan. Oppilaat eivät nähneet opettajan kosketuksessa mitään ongelmia ja kuvailivat sitä *luonnolliseksi* ja *normaaliksi*. Keräsimme aineistosta tämän teeman alle kaikki ne ilmaisut, joissa oppilas kertoo miltä opettajan kosketus tuntuu. Huomasimme kolmen eri oppilaan haastatteluissa ilmenneen sattumalta samankaltaisia vastauksia. Kolme seitsemästä haastateltavasta oppilaasta mainitsi, että opettajan kosketus tuntuu luonnolliselta ja normaalilta. Voidaan olettaa, että neljän muun oppilaan kokemukset olisivat samantyyllisiä, vaikka ne eivät haastatteluissa ilmenneetkään.

K: Miltä opettajan koskettaminen tuntuu?

O6: No sillee ihan luonnolliselta, ei kauheen erikoiselta.

A: Tuntuuks susta helpolta koskettaa opettajaa?

O5: No joo ei siin mitää hirveitä ongelmiikkaa oo.

A: Tuntuuko susta helpolta mennä halaamaan omaa opea?

O4: Joo.

K: Milt se sun mielestä tuntuu se koskettaminen tääl koulussa sun ja opettajan välillä?

O4: No normaalilta.

A: Mikä merkitys sil sun mielest on, et jos opettaja koskee sua esimerkiks siin tilantees, et se lohduttaa?

O7: Noo mun mielest se on aika erilainen fiilis, ku esimerkiks perheenjäsen halais, et se on vähän semmonen, et mun mielest siit tulee niinku viel kivempi olo, ku ei oo oikee tottunu siihen.

Viidennen luokan oppilas kertoi opettajan kosketuksen herättävän erilaisia tunteita, kuin perheenjäsenen kosketus. Vastauksesta voi päätellä, että opettajan halaus on harvinaista, koska oppilas ei ole tottunut siihen. Hän kuitenkin korostaa vastauksessaan, kuinka tämän takia siitä tulee ”viel kivempi olo”. Tästä voi päätellä, että oppilas pitää opettajan kosketuksesta.

K: Mitä luulet et sil koskettamisella halutaan niinku osoittaa?

O4: No vaikka, että esimerkiksi jos ope halaa nii se on vähän niinku, et se sanoo, että jos se voittais lotossa, nii se menis auttaa jotain lapsia maailmalla niillä rahoilla, mut sit sil ois vaikee jättää meidät. Et kai se vähän niinku tarkoittaa, että se on niinku meidän kouluäiti, et me ollaan sen lapsia, niinku koululapsia.

Neljäsluokkalaisen oppilaan kertomuksesta ilmenee, kuinka hän pitää opettajaa läheisenä itselleen kuvatessaan opettajaa sanalla *kouluäiti*. Perhesuhteisiin viittaaminen kertoo molemminpuolisesta läheisyydestä ja luottamuksesta, jonka voi oppilaan vastauksen perusteella päätellä löytyvän hänen ja opettajan välillä. Tässä keskustelupätkässä oppilas oli juuri pohtinut tilannetta, jossa opettaja lähtisi pois heidän luotaan, jolloin hänen olisi vaikeaa jättää oma luokkansa. Oppilaan vastauksesta huomaa, kuinka hän ymmärtää

opettajan ja oppilaiden välillä olevan hyvin läheisen suhteen ja vertaa sitä tilanteeseen, jossa opettaja on äiti ja oppilaat hänen lapsiaan. Oppilas selittää koskettamisen merkitystä vertauksensa kautta.

7.3.2 Kokeeko oppilas opettajan kosketuksen tärkeäksi?

Poimimme aineistosta vastauksia kysymykseen, kokeeko oppilas opettajan koskettamisen tärkeäksi. Tutkimuksemme kannalta valideiksi vastauksiksi muodostuivat haastattelupätkät, joissa kysyimme oppilailta, onko heistä kosketus tärkeää. Vastauksista ilmeni, kuinka kaikki oppilaat eivät suoranaisesti osanneet sanoa kosketuksen olevan tärkeää, mutta kertoivat kuitenkin aiemmin haastatteluissa tilanteista, joissa opettajan kosketus on ollut tärkeää ja merkittävää.

A: Koetko, että koulussa olis susta missään tilanteessa tärkeää koskettaa?

O6: No ei, ei sillee.

A: Onks se susta tärkeet et opettajaa voi halutessaan mennä halaamaan?

O6: Joo.

A: Joo, miks se on sun mielest tärkeet?

O6: Mm, koska siit niinku vaan tulee sellanen olo et pystyy, jos halua halata jotain.

Kuudesluokkalainen oppilas kertoi, ettei koe koulussa koskettamista tärkeäksi. Kuitenkin hänestä oli tärkeää, että opettajaa on mahdollista halata, jos tulisi sellainen olo. Oppilas kertoi aiemmin tutkimuksessamme, kuinka se, että on läheinen aikuinen, jota voi mennä halaamaan tuo hänelle turvallisen olon. Kyseinen oppilas kertoi myös kokevansa, että omaa opettajaa voi mennä halaamaan, mutta ei aina.

A: Mitä sä luulet, et saisko sun opee aina mennä halaa, jos sä kysyt, nii sanooko hän aina joo?

O2: Ei aina, mut joskus kyl saa.

A: Onks se susta tärkeetä että saa halata?

O2: On joo.

Vastauksessa toisen luokan oppilas kertoi, kuinka koskettaminen on hänelle tärkeää. Tästä otteesta käy ilmi, ettei opettajaa saa kuitenkaan aina halata, vaikka kysyisi luvan. Toisaalta sama oppilas kertoi haastattelussa, että menee välillä halaamaan opettajaa

ilman, että kysyy lupaa. Tästä oppilaan spontaanista eleestä voi päätellä hänen pitävän kosketuksesta ja kosketuksen olevan hänelle luontainen tapa osoittaa läheisyyttä.

A: No jos sitä koskettamista tapahtuis vähemmän, esimerkiksi jos ei lohduttaessa vaik halattais, niin miltä se susta tuntuis?

O4: No siis vähän semmoselta niinku...vähän hylätyltä, tai semmost et harmittais ku se on kumminki kivaa ku joku tulee ja pitää huolta niinku.

A: Entä sit jos sä menisit halaa opettajaa ja hän ei sit halaiskaan sua, nii milt se sust tuntuis? (Oppilas kertonut, että opettaja vastaa aina halaukseen, jos oppilas halaa)

O4: No se ois tosi noloo ja vähän niinku surullistaki.

Neljäsluokkalainen oppilas pohti tilannetta, jossa koskettamista tapahtuisi nykyistä vähemmän. Hän kuvaili, miten tilanne aiheuttaisi tunteen hylätyksi tulemisesta. Nurin kääntyneen tilanteen kuvaus ja sen herättämät tunteet oppilaassa kuulostavat surulliselta ja karulta. Oppilaan sanoista saa selvän käsityksen koulussa tapahtuvan kosketuksen merkityksestä. Hän mainitsi, miten mukavalta tuntuu, kun ”joku tulee ja pitää huolta”, joka viittaa siihen, että hän näkee opettajan myös ihmisenä, joka huolehtii hänestä.

7.3.3 Minkä verran koulussa pitäisi olla kosketusta?

Kysyimme jokaisen oppilaan haastattelun loppupuolella heidän mielipiteitänsä ja ajatuksiansa siitä, minkä verran koulussa pitäisi olla kosketusta. Vastauksista käy ilmi, kuinka jokaisen haastattelemamme oppilaan mielestä koulussa kosketaan sopivasti. On mielenkiintoista, että oppilaat vastasivat tällä tavoin suoraan kysymykseen kosketuksen määrästä, mutta kertoivat kuitenkin haastatteluissa tilanteista, joissa olisivat kaivanneet lisää kosketusta. Ristiriitaiset vastaukset ja kertomukset kosketuksen määrästä mietityttävät meitä.

O1: On sopivasti.

O2: En mä tie ehkä ei, tää on ihan sopiva määrä.

O3: Ehkä sopivasti.

O4: No ihan sopivast.

O5: *Mun mielest ihan sopivast.*

O6: *Mun mielest just nyt on sillee hyvä.*

Esitimme muutamille oppilaille sattumanvaraisesti ja täysin spontaanisti jatkokysymyksiä, joiden kautta ilmeni tilanteita, joissa oppilas olisi halunnut opettajan koskettavan. Seuraavissa ensimmäisen ja toisen luokan oppilaiden vastauksissa molemmat kertovat, kuinka ovat kaivanneet opettajan kosketusta. Mielestämme nämä oppilaiden vastaukset ovat merkittäviä kosketuksen määrää tarkasteltaessa.

A: *Ootko kaivannut koulussa sitä et pääsis syliin?*

O2: *No joskus ykkösluokalla ehkä.*

A: *Tuleeko sun ope halaamaan sua joskus?*

O1: *Ei.*

A: *Oisko kivaa jos tulis?*

O1: *Joo...vähän.*

Osa oppilaista oli tyytyväisiä siihen kosketuksen määrään, mikä koulussa on nyt. Emme tarkastelleet oppilaiden iän vaikutusta vastauksiin. Vastauksista voi kuitenkin tehdä köykäisen päätelmän siitä, miten pienemmät oppilaat toivoisivat kosketusta enemmän kuin isommat oppilaat. Haastatteluissa ilmeni myös tilanteita, joissa vanhempikin oppilas olisi kaivannut lisää opettajan kosketusta. Seuraavassa haastattelupätkässä viidennen luokan oppilas kertoo, kuinka kaippaa aikuisen halausta hetkinä, jolloin hänellä on paha mieli. Keskustelusta ilmenee, ettei tilanne ole oppilaalle aina helppo ja välillä hän toivoisi, että opettaja huomaisi pahan mielen ja tulisi halaamaan oppilasta. Myöhemmin samaisessa haastattelussa oppilas vielä täydentää omia ajatuksiaan kosketuksesta kertomalla, kuinka hän pitää haleista.

O7: *--välil jos tulee vaik tosi paha mieli nii mää just kaipaisin esimerkiks sitä halii joltain aikuiselta--*

A: *Joo, onks sillon ite vaikee kuitenkaa mennä sit halaa?*

O7: *On sillee.*

A: *Et mielummin et opettaja esimerkiks tulis halaa?*

O7: Nii.

A: Eli tommosissa tilanteis tuntuuks sust et koskettamista sais olla enemmänkin?

O7: Nii välillä.

A: Onks sul ikinä ollu semmonen olo et opettaja koskee liikaa tai et vois olla vähemmän et onks se niinku ärsyttävää?

O7: No ei yleensä...Mun mielestä on ihan mukavaa saada hali ja jotain muuta vastaavaa—

Kuvio 6. Oppilaiden ajatuksia ja toiveita opettajan kosketuksesta.

8 Tutkimuksen uskottavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuskriteerit on alun perin laadittu kvantitatiiviseen tutkimukseen sopiviksi, jonka takia luotettavuuskriteerien sovellettavuudesta kvalitatiiviseen tutkimukseen on esitetty kritiikkiä. Kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset tutkimukset eivät ole yhteismitallisia. Tutkimusten takana ovat erilaiset taustaoletukset ja tavoitteet, jolloin myöskään niiden luotettavuuden tarkastelun ei tulisi olla samanlaista. (Soininen ja Merisuo-Storm 2009, 164-165.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia, koska pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Tämän vuoksi kvalitatiiviset tutkimusraportit ovat usein henkilökohtaisempia ja sisältävät enemmän tutkijan omaa pohdintaa kuin kvantitatiiviset tutkimusraportit. (Eskola & Suoranta 1998.) Tarkastelemme tutkimuksemme eettisyyttä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatimien eettisten periaatteiden mukaisesti.

8.1 Luotettavuuden tarkastelu uskottavuus -käsitteen kautta

Lincoln ja Guba (1985) suosittavat, että kvalitatiivisen tutkimuksen tarkastelussa käsitteen luotettavuus sijaan käytettäisiin käsitettä *uskottavuus*. Heidän mukaansa uskottavuuskäsitteen takaa löytyy neljä kriteeriä, joiden kautta kvalitatiivisen tutkimuksen tekijän tulisi tarkastella tutkimuksen *uskottavuutta*. Nämä kriteerit ovat *totuusarvo*, *sovellettavuus*, *pysyvyys* ja *neutraalisuus*. *Totuusarvolla* arvioidaan, kuinka tutkimuksen tulosten totuudellisuudesta voidaan saavuttaa luotettavuus. *Sovellettavuudella* tarkoitetaan sitä, kuinka sovellettavia tulokset ovat toiseen asetelmaan tai ryhmään. *Pysyvyyden* kautta arvioidaan, kuinka varmoja voidaan olla siitä, että tulokset olisivat samat, jos tutkimus toistettaisiin samoille/samankaltaisille yksilöille samassa/samankaltaisessa tilanteessa. *Neutraalisuuden* arvioinnilla tarkastellaan sitä, kuinka on varmaa, että tulokset ovat vastaajista, tilanteista ja kontekstista johtuvia, eivätkä tutkijan motivaation, intressien tai perspektiivien ohjaamia. Näihin neljään kriteeriin voi etsiä vastauksia Lincolnin ja Guban suosittamien käsitteiden kautta, jotka ovat *vastaavuus*, *siirrettävyys*, *luotettavuus* ja *vahvistettavuus*. (Soininen ja Merisuo-Storm 2009, 165-166.)

Vastaavuudella tarkoitetaan sitä, kuinka tutkimuksen tuottamat rekonstruktiot tutkittavien todellisuudesta vastaavat alkuperäisiä konstruktioita (Soininen ja Merisuo-Storm 2009, 166). Toisin sanoen tutkijoiden tulee tarkastella, vastaavatko tutkijoiden tuottamat tulkinnat tutkittavien todellisuudesta (ajatukset, merkitykset, kokemukset), sitä mitä tutkittavat ovat tarkoittaneet. Tulokset voidaan nähdä luotettavina, jos tutkijan kuvaus ilmiöstä vastaa tutkittavan alkuperäistä kokemusta. Tutkimuksemme vastaavuutta lisää haastatteluissa käymämme dialogi haastateltavien kanssa. Tarkentavat ja selventävät kysymykset haastateltavalle jättävät vähemmän tulkinnanvaraa. Toisaalta, koska tutkimuksemme hakee vastausta haastateltavien kokemuksiin, on osa tutkimustuloksista täysin riippuvaisia tutkijoiden luomista tulkinnoista. Sanatarkasti litteroitu aineistomme antoi meille mahdollisuuden palata tarkastelemaan vastauksia ja tekemään tulkintoja aina uudelleen. Tarkka ja huolellinen litterointityö vahvistaa tutkimuksen vastaavuutta. Tulostavaiheessa esittämämme useat aineiston lainaukset ja viittaukset kertovat lukijalle, kuinka olemme tulkinneet aineistoa. Tutkimuksemme vastaavuutta vahvistaa erittäin yksityiskohtainen ja huolellinen aineistonanalyysi. Sisällönanalyysin kautta olemme teemoittaneet vastaukset kuvaamaan mahdollisimman tarkasti sitä sisältöä, mikä vastauksista nousi esille. Tutkimuksessamme tulee selkeästi ja tarkasti esille tutkittavien kertomat ajatukset ja kokemukset, sekä tutkijoiden niistä tekemät tulkinnat. Tämän seurauksena lukijan on helppo verrata vastauksia ja tulkintoja keskenään, tarkastellen niiden vastaavuutta.

Siirrettävyydellä tarkoitetaan tulosten siirrettävyyttä tutkimuskontekstin ulkopuoliseen vastaavaan kontekstiin, ympäristön samankaltaisuudet ja eroavaisuudet huomioon ottaen (Soininen ja Merisuo-Storm 2009, 166). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään todellisen elämän ja sen ilmiöiden kuvaamiseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161). Tällöin tulosten säilyminen samana toistettaessa tutkimus eri kontekstissa ei ole samalla tavalla olennaista kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, joka pyrkii tilastollisiin yleistyksiin. Tutkimuksen siirrettävyyden kannalta tämän tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää koskemaan kaikissa kouluissa tapahtuvaa opettajan kosketusta. Tuloksiin vaikuttaa esimerkiksi koulun sijainti, koulun ja luokan koko, opettajan ja oppilaan välinen suhde ja jokaisen oppilaan sekä opettajan yksilölliset luonteenpiirteet, ominaisuudet ja kokemukset. Tutkimusotantamme on verrattain pieni. Haastattelimme vain yhtä oppilasta yhdeltä luokka-asteelta (poikkeuksena viidenneltä luokalta kaksi oppilasta), joten tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää koskemaan edes kaikkia kyseisen luokan oppilaita.

Emme voi olettaa, että oppilaan antamat vastaukset toistuisivat samanlaisina toisessa haastattelutilanteessa. Vastaukset, joita oppilaat esittivät haastatteluissa, ovat heidän sen hetkisiä mielipiteitään ja ajatuksiaan. On mahdollista, että oppilaat vastaisivat vuoden päästä eri tavalla, vaikka haastattelu toteutettaisiin samoin kysymyksin. On kuitenkin mahdollista, että toisessa tutkimuksessa tulokset voisivat olla samansuuntaisia, kun huomioidaan aiempi tutkimustieto ja teoriatausta. Yleisesti ottaen opettajan kosketusta voidaan pitää tutkimustulostemme kaltaisesti hellänä ja lämpimänä. Aiempien tutkimusten perusteella voidaan myös olettaa, että hyväksi koettu opettajan kosketus tuntuu oppilaista usein mukavalta ja turvalliselta, eikä herätä kielteisiä tunteita oppilaissa. Tämä oletus toteutui meidän tutkimuksessamme, joten tästä näkökulmasta tarkastellen tulokset voisivat eri kontekstissa toteutetuissa tutkimuksissa olla samansuuntaisia.

Luotettavuudella tarkoitetaan koko tutkimuksen arviointia, jolla otetaan huomioon erilaiset ulkoista vaihtelua aiheuttavat tekijät ja tutkimuksesta, sekä ilmiöstä itsestään johtuvat tekijät (Soininen ja Merisuo-Storm 2009, 166). Tutkijan ennakko-oletukset voivat vaikuttaa tulosten luotettavuuteen. Tutkimuksen on pyrittävä siihen, että se paljastaa tutkittavien käsityksiä ja heidän maailmaansa niin hyvin kuin mahdollista. Tutkijan tulee olla tietoinen siitä, että hän vaikuttaa saatavaan tietoon jo aineistonkeruun vaiheessa ja että kyse on tutkijan tulkinnoista, sekä hänen käsitteistöstään, johon tutkittavien käsityksiä yritetään sovittaa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.) Tutkimuksemme luotettavuutta voi tarkastella koko tutkimusta yksityiskohtaisemmin arvioiden. Jo haastattelutilanteessa tiedostimme, kuinka tutkimuksemme tuloksiin vaikuttaa sekä haastattelijoiden että haastateltavien motivaatio ja asenne tutkimusaihetta ja -kysymyksiä kohtaan. Ennen kuin siirryimme haastattelussa keskustelemaan varsinaisista tutkimuskysymyksistä, keskustelimme haastateltavan kanssa hänen taustoistaan ja mielenkiinnon kohteistaan tutkimusaihetta sivuten. Pyrimme luomaan haastattelutilanteeseen rennon ilmapiirin ja teimme oppilaalle selväksi, että vastaukset jäävät vain meidän tietoomme. Tutkittavan rehellisyys haastattelutilanteessa vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Luonteva ja turvallinen haastattelutilanne edesauttaa sitä, että tutkittava on vastauksissaan mahdollisimman rehellinen ja avoin. Luotettavuutta voidaan pohtia myös tutkimusaiheen kannalta. Kosketus ja sen kokeminen on aiheena ristiriitainen, jonka takia siitä puhuminen voi olla kiusallista tai vaikeaa. Pyrimme olemaan johdattelematta haastateltavaa mihinkään tiettyyn vastaukseen.

Teemahaastattelu helpotti jättämään omat ennakkokäsitykset pois, koska aineistoa käsiteltiin teemojen mukaisesti, eikä sen mukaan, mitä itse toivoimme tuloksiksi.

Vahvistettavuuden käsitteellä tarkoitetaan sitä, että tutkijat pyrkivät erilaisin tekniikoin varmistumaan tutkimuksen totuusarvosta ja sovellettavuudesta. Vahvistettavuudella pyritään takaamaan tutkimuksen neutraalius. (Soininen ja Merisuo-Storm 2009, 166.) Tutkimuksen vahvistettavuutta lisää raportoinnin ja tutkijoiden huolellisuus, sekä tutkimuksen vertaaminen aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Kvalitatiivista tutkimusta voi olla haastavaa tarkastella riippumattomasti ja etäältä. Tutkimuksen vahvistettavuudella kuitenkin pyritään tätä kohti. Tämän tutkimuksen vahvistettavuutta lisää lukuisat aiemmat tutkimukset kosketuksen merkityksestä, joiden tuloksia meidän tutkimustuloksemme mukailevat. Lukijan on mahdollista verrata tuloksiamme tieteellisissä tutkimuksissa todistettuihin faktoihin. Olemme kuvanneet tutkimusprosessimme mahdollisimman tarkasti, jotta tulosten riippumattomuus tutkijasta tulisi selville. Olemme perustelleet mahdollisimman yksityiskohtaisesti haastatteluista tekemiämme tulkintoja ja päättelyitä. Tarkka ja yksityiskohtainen sisällönanalyysi tekee tutkimuksesta läpinäkyvän.

Lincolnin ja Guban esittämän *uskottavuus* -käsitteen ja siihen liittyvien kriteerien lisäksi tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella *triangulaation* kautta. Tutkimuksemme luotettavuutta lisää tutkijatriangulaatiomme. Triangulaatiolla tarkoitetaan, kuinka samaa ilmiötä tarkastellaan useasta eri lähtökohdasta ja suunnasta (Hirsjärvi ym. 1997; Metsämuuronen, 2006). Tässä tutkimuksessa tämä tarkoittaa tilannetta, jossa me olemme tutkijoina analysoineet ja tehneet samanlaiset havainnot ja tulkinnat aineistosta.

8.2 Tutkimuksen eettisyys

Olemme tutkijoina olleet tietoisia eettisestä vastuustamme ja velvollisuuksistamme. Suomessa jokaista tutkijaa ohjaa yleiset Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatimat eettiset periaatteet. TENK (2019) on määrittänyt, kuinka tutkijan tulee huomioida ja kunnioittaa 1) jokaisen henkilön ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta ja 2) aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä sekä luonnon monimuotoisuutta. Lisäksi 3) tutkimuksesta ei saa aiheutua tutkittaville merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja.

Eettiset kysymykset korostuvat tutkimuksemme kaltaisessa haastattelutilanteessa, joissa tutkija ja tutkittava kohtaavat kasvokkain. Ennen tutkimuksen toteuttamista vahvistimme jokaisen tutkimukseen osallistuvan suostumuksen. Vaikka yliopiston harjoittelukouluna Normaalikoulu antaa valmiudet alaikäisten tutkimiseen, kysyimme TENKin ohjeiden mukaisesti jokaiselta haastateltavalta oppilaalta henkilökohtaisen suostumuksen haastatteluun. Tässä kohtaa saimme myös muodostettua ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen peruslähtökohdan, eli luottamuksen meidän tutkijoiden sekä tutkittavien välille.

Kerroimme jokaiselle tutkimukseen osallistuneelle oppilaalle, mitä tulemme tutkimaan, kuinka kauan haastattelu tulee kestämään sekä, missä tulemme haastattelun pitämään. Teimme selväksi, että oppilailla on mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta ja myös oikeus perua osallistumisensa tutkimukseen. Kerroimme, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja oppilaalla on oikeus keskeyttää tutkimus tai kieltäytyä vastaamasta. Eettisten periaatteiden mukaisesti kerroimme myös, että tutkimukseen osallistuminen ei vaikuta oppilaan muuhun koulunkäyntiin, eikä kouluarvosanoihin. Korostimme, kuinka kaikki tieto on luottamuksellista ja tallenteet poistetaan heti tutkimuksen valmistuttua. Yksityisyyden suojaamiseksi keräsimme muistiin vain tutkittavien luokka-asteen. Kerroimme oppilaille heti haastattelutilanteessa, kuinka kaikki vastaukset ovat nimettömiä ja, kuinka tulemme hävittämään kaikki haastattelut ja litteroidut aineistot tutkimuksen valmistuttua. Olemme kertoneet tarkemmin kappaleessa 6.2 lapsen haastattelussa huomioitavat eettiset toimintatavat.

Olemme tässä tutkimuksessa pyrkineet tuomaan tutkimusaineiston lukijalle nähtäväksi. Tutkimusaineiston avoimuus on edellytys tieteen edistymiselle ja sen kriittiselle arvioinnille. Avoin aineisto on sekä todiste tutkimustulosten totuudenmukaisuudesta että tutkijoiden rehellisyydestä.

9 Pohdinta ja johtopäätökset

Vaikka kosketus on alkuperäisin tapamme muodostaa yhteys kanssaihmiin, on ihoa ja kosketusta kartettu tieteessä pitkään (Kinnunen 2013, 14). Koulussa tapahtuvaa koskettamista on tutkittu melko vähän. Sitä on tutkittu lähinnä kosketustilanteiden, sekä opettajan toiminnan näkökulmasta, eikä lapsilähtöisesti oppilaan kokemusten pohjalta. Löytämämme aiemmat tutkimustulokset kosketuksen merkityksestä koulussa ovat samankaltaisia tässä tutkimuksessa esitettyjen tulosten kanssa.

Oppilaiden ajatuksista ja kokemuksista opettajan kosketukseen liittyen löytyi vähäisesti tutkimustietoa. Aiemmin esitetyssä Lawsonin tutkimuksessa (2006) oli haastateltu 10-vuotiaita oppilaita. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää koulussa tapahtuvan kosketuksen problematiikkaa. Oppilaiden haastattelut olivat pieni osa tutkimusta, jossa suurimmassa roolissa olivat opettajien haastattelut ja opetustilanteiden observointi. Tutkimuksen pääasiallisena tarkoituksena ei siis ollut meidän tutkimuksemme kaltaisesti selvittää oppilaiden kokemuksia opettajan kosketuksesta ja sen merkityksestä. (Piper & Stronach 2008, 86-95.) Lapsilähtöisen tutkimustiedon vähyden vuoksi koimme merkitykselliseksi uudistaa tutkimustietoa ja tutkia koulussa tapahtuvaa kosketusta oppilaan näkökulmasta. Rajasimme tutkimuksemme kosketuksen käsittelemään koulussa tapahtuvaa opettajan kosketusta ja tutkimme oppilaan kokemuksia opettajan kosketuksesta. Tutkimuksemme kannalta relevanttia oli vain se, mitä oppilas kertoi.

Tutkimuksemme kautta ei noussut esiin opettajan kosketukseen liittyviä negatiivisia tilanteita, merkityksiä tai ajatuksia. Merkitysten tutkiminen on haastavaa, sillä se on hyvin tulkinnanvaraista ja yksilöllistä. Opettajan kosketustilanteita tarkasteltaessa useat esille nousseet tilanteet olivat vuorovaikutustilanteita, joissa kosketus voidaan nähdä melko tarkoituksellisena. Oppilaiden haastatteluista ilmeni, kuinka opettajan kosketus voi olla esimerkiksi silittämistä tai halaamista. Pehdyttyämme aineistoomme huomasimme, että haastattelutilanteessa olisi voinut kysyä jatkokysymyksiä oppilaiden vastauksiin liittyen. Nämä jatkokysymykset olisivat mahdollisesti voineet tarkentaa tutkimustuloksiamme entisestään. Vahva tutkijatriangulaatio mahdollisti kuitenkin mutkattoman aineistonanalyysin, kysymättä jääneistä jatkokysymyksistä huolimatta.

Tulokset osoittavat, kuinka opettajan kosketusta tapahtuu ohjaus-, tervehtimis-, lohduttamis- ja hellyydenosoitustilanteissa, sekä muissa kouluarjen tilanteissa, kuten leikeissä. On luultavaa, että näiden tilanteiden lisäksi koulussa on paljon kosketustilanteita, joissa kosketus on huomaamatonta, eikä sillä välttämättä ole sen suurempaa merkitystä. Aiemmin toteutetuissa tutkimuksissa opettajat ovat kertoneet koskettavansa oppilaita tutkimustulostemme kaltaisissa tilanteissa (Kinnunen 2019; Owen 2011; Öhman 2017). Aiemmissa tutkimuksissa on tullut esille, että opettaja käyttää hellää kosketusta harteille osoittaakseen kunnioitusta oppilaan ahkeraa työtä kohtaan (Neill, 1991, 91). Pään silittäminen tai käden laskeminen olkapäälle ovat yleisiä tapoja kertoa välittämistä (Karvonen ym. 2018; Kinnunen ym. 2019; Piper & Stronach 2008). Opettaja käyttää kosketusta tilanteissa, joissa tavoitteena on oppilaan toiminnan ohjaaminen myös aiempien tutkimusten perusteella (Cekaite 2016; Neill 1991; Piper & Stronach 2008; Webster-Stratton 2011).

Tutkimustulostemme mukaan opettajan kosketuksen tärkeimmät merkitykset ovat, että kosketus rauhoittaa, tuo oppilaalle turvaa ja hyvän olon, sekä antaa oppilaalle tiedon, että hänestä välitetään. Opettajan kosketus rauhoittaa niin levotonta kuin mielipahaakin potevaa oppilasta. Aiemmat tutkimukset osoittavat, kuinka hyväksytyin ja rauhoittavan kosketuksen avulla lapsi oppii säätämään myös omia tunteitaan (Kinnunen ym. 2019; Uvnäs Moberg 2007). Välittävä opettaja luo turvaa kouluympäristöön. Turvallinen ja kannustava ympäristö antaa lapselle mahdollisuuden toteuttaa itseään ja luo uskoa omaan kykyihin. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa korostetaan rohkaisevan ja kannustavan oppimisympäristön merkitystä oppilaan hyvinvointiin sekä koulumenestykseen. Koulun arjessa oppivan yhteisön rakenteet edistävät hyvinvointia ja turvallisuutta ja luovat näin pohjan oppimiselle. (POPS 2014, 27.) Oppilaille on tärkeää, että koulussa on läheinen aikuinen, jota voi mennä halutessaan halaamaan. Myös aiemmat tutkimukset osoittavat välittävän kosketuksen tärkeydestä lapsen hyvinvoinnille (Piper & Stronach 2008; Uvnäs Moberg 2007). Välittävään kosketukseen voidaan sisällyttää monia merkityksiä, kuten lohduttaminen, rauhoittaminen, rohkaisu ja piristäminen. Välittäminen voidaan ymmärtää sekä tunteena että tekona. Tutkimuksemme tulokset ovat yhdenmukaisia Koskettava koulu -hankkeesta esille nousseiden vastausten kanssa. Yksi hankkeen tutkijoista kertoo, kuinka tutkimuksen muistelmissa useat oppilaat muistelevat hyvällä opettajaa, joka osasi lohduttaa juuri oikealla hetkellä. (Helsingin Yliopisto, 2018.)

Tässä tutkimuksessa yksikään vastaajista ei karttanut tai pitänyt opettajan kosketusta ikävänä. Vastauksista ilmenee, kuinka opettajan kosketusta pidetään luonnollisena ja arkisena asiana. Kaikkien oppilaiden mielestä koulussa on sopivasti kosketusta. Mielenkiintoista kuitenkin on, että vaikka oppilaat sanoivat kosketusta olevan sopivasti, tuli haastattelussa ilmi tilanteita, jolloin opettajan kosketusta olisi kaivattu. Yksi vastanneista kertoi, kuinka olisi toivonut aikuisen halia tilanteessa, jossa hänellä oli paha mieli. Toinen oppilas taas mainitsee, että toivoi ensimmäisellä luokalla pääsevänsä opettajan syliin. Oppilaiden vastauksista käy myös ilmi, kuinka opettajan toivotaan tekevän aloite kosketukselle tällaisissa tilanteissa.

Keskustelimme jokaisen haastattelun aluksi oppilaan kotona tapahtuvasta kosketuksesta. Haastattelutilanteiden pohjalta selvisi, kuinka kotona tapahtuva vanhempien kosketus on oppilaille tärkeää ja luonnollista. Huomiomme kiinnittyi oppilaiden omiin pohdintoihin kosketuksen eroista koulun ja kodin välillä. Haastatteluissa eräs oppilas kuvasi opettajaa kouluäitinä, joka huolehtii oppilaista kuin lapsistaan. Opettajan kosketusta pidettiin erityisempänä kuin perheenjäsenen kosketusta sen harvinaislaatuisuuden vuoksi.

A: Mikä sun mielest ois koskettamisen tärkein merkitys? Esim ku tapahtuu sun ja sun vanhempien välil tai kavereitten tai opettajan?

O5: Mmm, noo varmaa öö, no nii no varmaa se on jollekki tärkeet et niit halataan, ehkä joku saa siit just sen tiedon et vanhemmat just niinku rakastaa sitä ja tälle.

Läheisen ihmisen kosketus antaa viidennen luokan oppilaan mukaan tiedon siitä, että on rakastettu ja välitetty. Lukuisat aiemmat tutkimukset osoittavat, kuinka kosketuksella on selvä yhteys lapsen henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin (Argyle 1988; Hall & Knapp 2013; Nind & Hewett 2011). Lapsuudessa koettu suojeleva syli on perusta omalle itsekunnioitukselle sekä ihmissuhteille. Laiminlyöty lapsi ei välttämättä tunnista omia rajojaan ja voi olla alttiimpi hyväksikäytölle. (Kinnunen ym. 2019, 30.)

Tutkimuksemme ulkopuolelle jäi useita kosketuksen kokemiseen liittyviä näkökulmia ja taustatekijöitä. Koskettava koulu -hankkeen johtajan, professori Liisa Tainion, kirjoittamassa julkaisussa (2019) kerrotaan, kuinka tutkimuksen kautta on noussut esille muun muassa sukupuolen merkitys opettajan kosketukseen. Yksi vastanneista opettajista

toteaakin, kuinka on paljon helpompaa olla nainen. Tällä hän viittaa koulussa tapahtuviin kosketustilanteisiin ja siihen, kuinka oppilaan koskettaminen on helpompaa nais- kuin miesopettajille. (Tainio 2019.) Opettajan sukupuolen vaikutuksesta esiin nousseiden keskusteluiden perusteella voidaan olettaa, että sekä opettajan että oppilaan sukupuolella saattaa olla merkitystä siihen, kuinka oppilas kokee opettajan kosketuksen ja merkitykseltään sen. Pohdimme jo tutkimuksemme alkuvaiheessa, että nostammeko sukupuolen merkityksen mukaan tähän tutkimukseen, mutta koimme sen sopivan paremmin jatkotutkimuskysymykseksi.

Aineistossamme näkyi selkeitä eroja kosketuksen kokemuksista eri luokka-asteiden välillä, vaikka emme tutkineetkaan iän merkitystä kosketuksen kokemiseen. Lieneekö varsinainen syy iässä, sukupuolella tai kosketustaustassa, sitä emme voi tietää. Tutkimusta voisi laajentaa suorittamalla samankaltainen tutkimus yläkoulussa, ja selvittää muuttuuko koulussa tapahtuva kosketus iän myötä. Oppilaiden kosketustaustojen vertailu koulussa tapahtuvaan kosketukseen, toisi varmasti esille uusia näkökulmia opettajan kosketuksen kokemiseen. Kulttuurien väliset erot kosketuksessa voivat olla huomattavia. Olisi mielenkiintoista suorittaa tutkimus kahdessa eri suomalaista perusopetuksen opetussuunnitelmaa noudattavassa koulussa, ja vertailla miten koulun sijainti vaikuttaa koulussa tapahtuvaan opettajan kosketukseen ja oppilaiden kokemukseen kosketuksesta. On oletettavaa, että kosketuksessa on eroja esimerkiksi Espanjan Aurinkorannikolla sijaitsevassa suomalaisessa koulussa ja Helsingissä sijaitsevassa suomalaisessa koulussa. Jatkotutkimusaiheeksi sopisi tutkimus, jossa tarkastellaan iän ja taustan vaikutuksia kosketuksen kokemiseen.

Uskomme, että jatkuva teknologian kehitys näkyy koulussa tapahtuvan kosketuksen määrässä. Tavanomaiset ohjaus- ja opetusmenetelmät ovat saattaneet muuttua tabletin kautta katsottavaan videoon ja erilaiset sosiaalisen median palvelut korvaavat koulussa tapahtuvia luonnollisia vuorovaikutustilanteita. Yksi tutkimukseen osallistuneista oppilaista kertoi haastattelussa, kuinka kännyköiden käyttö on kotona ottanut vallan kaikessa yhteisessä ajassa. Oppilaan haastattelussa ilmeni, kuinka hän toivoisi, että kotona olisi enemmän yhteistä tekemistä ja sitä kautta enemmän kosketusta. Samainen oppilas nauttii koulussa tapahtuvista kosketustilanteista ja mainitsi välitunnilla halailevansa oppilaita, sekä opettajia. Lienee selvää, että kyseinen oppilas kaipaisi lisää läheisyyttä. Läheisyyden puute voi vaikuttaa lapsen hyväksytyksi tulemisen tunteeseen ja

vaikeuttaa myöhempien ihmissuhteiden muodostamista. Aiemmissä tutkimuksissa ilmenee, kuinka huoltajalta saadulla vähäisellä kosketuksella on yhteys lapsen myöhemmän kognitiivisen ja neurologisen kehityksen viivästymiseen. (Field 2014, 71.)

Omien kokemuksiemme pohjalta olemme huomanneet, kuinka opettajat ja oppilaat saattavat päättää yhteisistä kosketustavoista tai -normeista koulussa. Opettajien keskustelupalstoilla ja viestintäfoorumeilla tällaisia tapoja näkee useita. Opettajat ovat voineet sopia oppilaiden kanssa yhteisestä tervehtimistavasta, joka toteutetaan aina koulupäivän alkaessa tai päättyessä. Näissä tilanteissa oppilailla on mahdollisuus esimerkiksi kätellä, antaa ”läpy” tai halata opettajaa. Tämän tapaisen yksilöllisen kohtaamistilanteen kautta jokainen oppilas tulee huomatuksi. Samalla se opettaa, millaista luonnollinen kosketus voi olla.

Kosketus on aina ajankohtainen aihe. Koulutusleikkausten, globalisaation ja inklusion myötä opetusryhmien koot ovat kasvaneet päiväkodeissa ja kouluissa. Tämän hetkisen maailmantilanteen (kansainvälinen pandemiatilanne) vuoksi lähes kaikissa maailman kouluissa on tällä hetkellä käytössä etäopetus. Sen tuomat haasteet ovat opettajan työn kannalta erittäin suuret. Etäopetus ei mahdollista koulussa tapahtuvia tärkeitä vuorovaikutustilanteita. Juuri tällaisina aikoina opettajan kosketuksen merkitys lapsen hyvinvoinnille korostuu. Useille lapsille koulussa koettu aikuisen turva ja läheisyys voi olla korvaamatonta. Kasvatusalan ammattilaisina opettajien on osattava reagoida tilanteeseen ja pystyttävä huomioimaan jokainen oppilas yksilönä. On äärimmäisen tärkeää, ettei päivittäin koetut yksilölliset kohtaamiset, turvallisuudentunne, välitetyksi tuleminen ja läheisyys poistu oppilaan elämästä, vaan niitä pystyttäisiin pitämään yllä myös etäopetuksen kautta. Herääkin kysymys, miten se on mahdollista? On itsestäänselvyys, ettei minkäänlainen etäyhteys pysty korvaamaan fyysistä läheisyyttä ja aitoa läsnäoloa. Kenties voimme oppia jotain tästä uudesta tilanteesta. Ehkä tulevaisuudessa fyysiselle läheisyydelle annetaan suurempi painoarvo suomalaisen koulutuksen kentällä. Ihanteellista olisi, että tilanne herättäisi ihmiset ajattelemaan kosketuksen merkitystä uudesta näkökulmasta. Uhkakuvien sijaan se voisi parhaimmillaan johtaa kosketuksen vaalimiseen ja suurempaan arvostukseen.

Lähteet

Aho, S. & Laine, K. 2004. Minä ja Muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otava

Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Argyle, M. 1988; 2.ed. Bodily communication. London: Methuen & Co. Ltd

Cekaite, A. 2016. Touch as social control: Haptic organization of attention in adult-child interactions. Journal of Pragmatics. Vol.92, pp.30-42

Dibiase, R. & Gunnoe, J. 2004. The Journal of Social Psychology. Vol 144 (1) s.49-62.

Dunderfelt, T. 2001. Intuitio ja tunneviestintä. Juva: WS Bookwell

Enäkoski, R. & Routasalo, P. 1998. Kosketuksen voima. Tampere: Tammer-Paino Oy

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Field, T. 2014. Touch. Cambridge, MA: MIT Press

Frank, M. G. 2016. Cultural Differences in Nonverbal Communication. Educational films: The Great Courses

<https://utu.kanopy.com/video/cultural-differences-nonverbal-communication>

(Luettu 20.3.2020.)

Geng, G. 2011. Investigation of of Teachers' Verbal and and Non-verbal Strategies for Managing Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) Students' Behaviours within a Classroom Environment. Australian Journal of Teacher Education. Charles Darwin University.

<https://ro.ecu.edu.au/ajte/vol36/iss7/2/>

(Luettu 12.4.2020.)

Hall, J. A. & Knapp, M., L. 2013. Nonverbal communication.

Handbook of communication science. Berlin: Walter de Gruyter GmbH

Hargie, O., Saunders, C. & Dickson, D. 1994. Social skills in interpersonal communication. London: Routledge

Heinonen, P., Karvonen, U. & Tainio, L. 2020. Hand-on-shoulder touch as a resource for constructing a pedagogically relevant participation framework. *Linguistics and Education* 56, 1-10.

Helsingin Yliopisto. 2018.

Miten koulussa saa koskettaa? Tutkimus kertoo, että koskettaminen lisää luottamusta luokassa.

<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/miten-koulussa-saa-koskettaa-tutkimus-kertoo-etta-koskettaminen-lisaa-luottamusta-luokassa>

(Luettu 9.4.2020.)

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy

Karvonen, U., Heinonen, P., Tainio, L., Routarinne, S. & Ahlholm, M. 2018. Opettajan kosketus oppilaiden koulumuistoissa. Opettajan toimintaa selittämässä. *Kasvatus & Aika* 12 (4).

<https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/76611>

(Luettu 22.4.2020.)

Keränen, V., Juutinen, J. & Estola, E. 2017. Kosketus päiväkodin kasvattajien kertomuksissa. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti*, Vol. 6 (2), 249-269.

<https://jecer.org/wp-content/uploads/2018/05/Keranen-Juutinen-Estola-issue6-2.pdf>
(Luettu 28.4.2020.)

Kielijelppi, Helsingin yliopisto.

<https://blogs.helsinki.fi/kielijelppi/> (Luettu 14.1.2020.)

Kinnunen, T. 2013. Vahvat yksin, heikot silytyksin. Otteita suomalaisesta kosketuskulttuurista. Juva: Bookwell Oy

Kinnunen, T., Parviainen, J., Haho, A. & Jolkkonen, M. 2019. Ammatillinen kosketus. Kuinka tunnettyötä tehdään. Helsinki: Kirjapaja

Kunelius, R. 2009. Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: WSOY74

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp

Neill, S. 1991. Classroom nonverbal communication. London: Routledge

Nind, M. & Hewett, D. 2011. Voimauttava vuorovaikutus. Opas toimintatavan käyttöön. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry

Opetusalan eettinen neuvottelukunta. 2015. Millainen fyysinen vuorovaikutus ja kosketus on sopivaa kouluympäristössä? Kannanotto fyysisestä vuorovaikutuksesta. https://www.oaj.fi/contentassets/7319e41ad02946cd99cfa3a437e36a55/kannanotto_fyysisesta_vuorovaikutuksesta_02092015.pdf
(Luettu 2.3.2020.)

Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Next Print Oy

Owen, P. M. & Gillentine, J. 2011. Please touch the children: Appropriate touch in the primary classroom. *Early Child Development and Care*, Vol. 181(6), pp. 857-868.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Piironen-Malmi, U. & Strömberg, S. 2008. *Välittämisen pedagogiikka*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Piper, H. & Stronach, I. 2008. *Don't touch. The educational Story of a panic*. New York: Routledge

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino

Soininen, M. & Merisuo-Storm, T. 2009. *Kasvatustieteellisen tutkimuksen perusteet*. Turku: Uniprint

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tainio, L. 2019. "On mukavampi olla naisopettaja". *Koskettava koulu- hanke*.

Helsingin Yliopisto

<https://blogs.helsinki.fi/koskettavakoulu/> (Luettu 20.11.2019.)

Talvio, M. & Klemola, U. 2017. *Toimiva vuorovaikutus*. Jyväskylä: PS-kustannus

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. *Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen*.

[https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-](https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisen-henkilo-vanhempana/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen)

[yhteiskunnassa/vammaisen-henkilo-vanhempana/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen](https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisen-henkilo-vanhempana/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen)

(Luettu 9.3.2020.)

Tikkanen, T. 2018. Saa koskea- opettajien mielestä kosketus kuuluu kouluun. *Opettaja-lehti*. <https://www.opettaja.fi/tyossa/saa-koskea/> (Luettu 10.3.2020.)

Trenholm, S. 2017. Thinking through communication. An introduction to the study of human communication. New York: Routledge.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019.

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf (7.4.2020.)

Uvnäs Moberg, K. U. 2007. Rauhoittava kosketus. Oksitosiinin parantava vaikutus kehossa. Helsinki: Edita Prima Oy

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus:

https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/fin.pdf

(Luettu 1.4.2020.)

Öhman, M. 2017. Losing touch - Teachers' self-regulation in Physical Education. European Physical Education Review.

<https://journals-sagepub-com.ezproxy.utu.fi/doi/full/10.1177/1356336X15622159>

(Luettu 10.4.2020.)

Liitteet

LIITE 1

TURUN YLIOPISTO
RAUMAN NORMAALIKOULU

Ilmoitus tutkimuksesta Rauman normaalikoulussa
(Toimitetaan normaalikoulun rehtorille)

Luokka:	Opettaja:
Tutkimuksen tekijä/tekijät ja yhteystiedot:	
Tutkimuksen aihe:	
Tutkimuksen ohjaaja/tutkimusryhmä:	
Gradu ☐ Pro-seminaari ☐ Lisenssiaattityö ☐ Väitöskirja ☐ Hanke ☐	
Laitos, johon tutkimus tehdään:	
Lyhyt kuvaus tutkimuksesta:	
Asiasanat:	
Missä kerättyä aineistoa säilytetään?	
Kuka vastaa aineiston säilyttämisestä?	
Kuinka kauan aineistoa säilytetään?	
Arvio, milloin tutkimus on valmis:	
Pvm ___/___/20___	
Tutkimuksen tekijän/tekijöiden allekirjoitus	
_____	
_____	
_____	
Hyväksytty ___/___/20___	
_____	
normaalikoulun rehtori	

Teemahaastattelun runko

(kysymykset ovat apukysymyksiä, teemojen tukena)

Haastattelun taustatiedot:

- Kerrotaan haastateltaville, mitä tutkitaan
- Kerrotaan haastateltaville, mitä kosketuksella tarkoitetaan

Teema-alueet:

1. Koskettamisesta yleisesti
2. Millaisissa tilanteissa oppilas koskee opettajaa?
3. Millaisissa tilanteissa opettaja koskee oppilasta?
4. Mikä merkitys opettajan kosketuksella on?

1. Koskettamisesta yleisesti

- Millainen perhe sinulla on?
- Keitä perheeseesi kuuluu?
- Mitä asioita teette yhdessä perheen kanssa?
- Kuinka paljon kotona tapahtuu koskettamista?
- Millaisissa tilanteissa kotona kosketetaan?
- Onko kotona tapahtuva kosketus muuttunut iän myötä?
- Miten osoitat lähimmäisillesi, että he ovat sinulle tärkeitä?
- Onko sinulla lemmikkiä? Miten osoitat lemmikillesi, että välität siitä?
- Vietätkö paljon aikaa kavereiden kanssa?
- Mitä teette yleensä kavereiden kanssa?
- Millaisissa tilanteissa kosketatte kavereidesi kanssa toinen toisianne?

2. Millaisissa tilanteissa oppilas koskee opettajaa?

- Onko sinulla monta eri opettajaa?
- Millainen sinun oma luokanopettajasi on?
- Millaisissa tilanteissa kosketat opettajaa?
- Miten kosketat opettajaa?
- Miltä opettajan koskettaminen sinusta tuntuu?
- Eroaako eri opettajien koskettaminen toisistaan?
- Mitä opettajan koskettaminen saa aikaan sinussa?
- Mitä merkitystä, sillä on, että kosketat opettajaa?

3. Millaisissa tilanteissa opettaja koskee oppilasta? & 4. Mikä merkitys opettajan kosketuksella on?

- Millaisissa tilanteissa opettaja(t) koskee sinua?
- Miksi opettaja koskee sinua?
- Millä tavoin aiemmat opettajat ovat koskettaneet sinua?
- Onko eri opettajien kosketuksessa eroa? Millaista eroa?
- Onko päiväkodissa ja koulussa tapahtuvassa kosketuksessa eroa?
- Kuinka usein opettaja(t) koskee sinua?
- Onko koulussa sopiva määrä kosketusta?
- Miltä opettajan kosketus tuntuu?
- Mitä tunteita opettajan kosketus herättää?
- Miten opettajan kosketus vaikuttaa sinuun?
- Mitä hyviä tai huonoja puolia opettajan kosketuksella on?
- Mikä merkitys opettajan kosketuksella on?
- Onko mieleesi jäänyt koskettamiseen liittyvä muisto tai tilanne, jossa opettaja olisi ollut osallisena?